

Rekreacinės architektūros ir kraštovarkos magistro baigiamąjį darbą leista gintis pagal KU GMMF RAK 2008 m. gegužės 15 d. katedros posėdžio protokolą Nr.46G – RAK-06-07-17

Darbo autorius:

Rekreacinės architektūros ir kraštovarkos specialybės
magistrantūros II kurso studentas
Jonas Abromas

Oponentai:

prof. dr. A. M.. Olšauskas
dr. G. Žilinskas

Konsultantai:

TURINYS

ĮVADAS	5
1. REKREACINĖ ARCHITEKTŪRA	10
1.2. Regiono savitumo svarba	12
1.2.1. Regioninės architektūros samprata	12
1.2.2. Tradicinis architektūros paveldas	12
1.2.3. Regioninės architektūros vystymo ypatumai	14
1.3. Rekreatinės architektūros savitumas	15
1.4. Rekreatinės architektūros problematika	16
2. LIETUVOS PAJŪRIO REKREACINĖS ARCHITEKTŪROS RAIDA	18
2.1. Pajūrio gyvenviečių istorinė raida.....	18
2.2. Rekreacijos kaitos raida	24
3. LIETUVOS PAJŪRIO REKREACINIŲ ĮSTAIGŲ	28
ARCHITEKTŪRINĖ KOMPOZICIJA	28
3.1. Kompoziciniai principai	28
3.1.1. Architektūra ir gamtinė aplinka	29
3.1.2. Tipiškumas.....	29
3.1.3. Ansambliškumas	29
3.1.4. Santūrumas, logiškumas	31
3.2. Kompozicinės priemonės.....	32
3.3. Rekreatinės architektūros vertinimo kriterijai	33
3.3.1. Kriterijų analizė	33
3.3.2. Vertinimo kriterijai	35
3.4. Rekreatinės architektūros analizė.....	36
3.4.1. Užmiesčio rekreatinė architektūra.....	36
3.4.2. Gyvenviečių rekreatinė architektūra	39
3.4.3. Tradicinės architektūros elementų panaudojimas.....	46
rekreatinėje architektūroje.....	46
4. PASIŪLYMAI.....	48
IŠVADOS.....	52
SANTRAUKA	53
SUMMARY	54
LITERATŪRA	55

PRIEDAI.....	57
1 priedas. I – II Melnragių rekreaciniai objektai.	
2 priedas. Girulių – Karklės rekreaciniai objektai	
3 priedas. Palangos miesto rekreaciniai objektai.	
4 priedas. Šventosios gyvenvietės rekreaciniai objektai.	
5-7 priedai. Užmiesčio rekreacinių objektų fotofiksacijos.	
8 priedas. Analizuojama teritorija.	
9 priedas. Rekreacinių zonų skirstymas, koncentracijos	
10 priedas. Zonavimas, plėtra	
11 priedas. Siūlomi langų tipai Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreaciniams objektams.	
12 priedas. Siūlomi durų tipai Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreaciniams objektams.	
13 priedas. Siūlomos stogų konfigūracijos Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreaciniams objektams.	
14 priedas. Siūlomi puošybiniai elementai Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreaciniams objektams.	
15 priedas. Siūlomi tvorų tipai Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreaciniams objektams.	
16 priedas. Planuojamo rekreacinių paslaugų objekto planas.	
17 priedas. Anketa ekspertams.	
18 priedas. Magistrinio darbo tema publikuotas straipsnis „Lietuvos pajūrio rekreacinės architektūros ypatumai“.	

ĮVADAS

Darbo temos aktualumas ir problema

Architektūra – tai savotiškas veidrodis, kuris atspindi tautos išsilavinimą, darbštumą, ekonominę būklę.

Architektūra – materialinė kultūra: ji jungia socialines, politines, ekonomines ir estetines žmogaus gyvenimo, gyvenamojo būsto kūrimo problemas [7].

Rekreacija - lot. *recreatio* - atkūrimas, atstatymas. Tai žmogaus fizinių ir dvasinių jėgų atkūrimo procesas. Pasaulinėje mokslo praktikoje žinoma rekreologijos sąvoka. Tai mokslas apie žmogaus gyvybinių jėgų atkūrimo procesus ir metodus.

Rekreacinės architektūros ištakos ženklios jau antikinėse kultūrose, tačiau kaip atskira specifinė architektūrinės veiklos sritis sparčią plėtrą ji įgavo praeito šimtmečio pirmoje pusėje, o Lietuvoje - prieš trejetą dešimtmečių.

Rekreaciniams poreikiams realizuoti reikalingos specialios erdvės ir įrenginiai: teritorijos, pastatai, patalpos, vietovės, rekreacinių įstaigų kompleksai, kurortai, paplūdimiai, parkai, vandens akvatorijos.

Dabartinė situacija Lietuvos pajūryje leidžia konstatuoti, kad rekreacinė architektūra jau pasiekė brandesnę amžių, bet iki tobulumo, solidumo ir pilnatvės dar toli. Ypač tai juntama geriau susipažinus su rekreacinės architektūros laimėjimais kituose pasaulio regionuose – JAV, Kanadoje, Ispanijoje, Australijoje, Turkijoje [25].

Vykstančios statybos ir projektavimo darbai Lietuvos pajūryje yra vieni iš opiausių klausimų. Tai viena iš sparčiausiai užstatomų teritorijų Lietuvoje, kuriose kuriama įvairios vertės architektūra, kuri neretai kelia kontraversiškus klausimus architektams ir kitų sričių specialistams.

Po Nepriklausomybės atgavimo pasikeitusi šalies politinė, ekonominė ir socialinė padėtis neišvengiamai palietė Lietuvos pajūrio plėtrą. Rekreacinės architektūros reikšmė yra svarbi Lietuvos architektūros konteksto dalis, architektūra sąvoka ne tik suformuoja aplinką, bet ir atspindi gyvensenos ir veiklos būdą. Rekreacinė architektūra užima specifinę vietą šalies architektūros požiūriu kaip viena kūrybiškiausių "erdvių" bendrajame visuomeninės architektūros kontekste. Kaip tik joje atsispindi stilistinių krypčių, architektūrinių idėjų ir sprendimų įvairovė. Originalių formų paiešką neabejotinai skatina bendras kitokios negu gyvenamosios aplinkos poreikis, o kartu ir vyraujanti nuostata, kad pastatų projektavimas pajūryje yra savotiškas prestižo reikalas.

Lietuvos pajūrio regione atsiranda daug naujų pastatų, kurių pavidalas dažnai disponuoja su originaliu vietos kraštovaizdžiu, savitomis tradicijomis, seno savito pavidalo pastatais bei sodybomis. Taip vis labiau prarandamas pajūrio ruožo savitumas ir patrauklumas. Jei taip ir toliau bus elgiamasi, pajūrio ruožas gali virsti eiline Lietuvos vietoje [25].

Negatyvūs procesai pajūrio regione vyksta greičiau negu kituose Lietuvos regionuose. Gamta, sąlygos rekreacijai pritraukia kapitalą naujoms statyboms, kuriose dažnai nepaisoma kultūros paveldo globos nuostatų.

Ypatingas šis kraštas ir tuo, kad jis neteko didelės dalies senųjų gyventojų tradicinės kultūros nešėjų, krašto savitumo saugotojų antrojo pasaulinio karo laikotarpiu. Šiandien ypatingai svarbu rekreacinės architektūros vientisumo, dermės išsaugojimas.

Šiuo darbu, atliekant Lietuvos pajūrio rekreacinės architektūros analizę, siekiama išsiaiškinti būdingiausius bruožus architektūriniam vientisumui, dermei išlaikyti. Analizuojama Lietuvos pajūrio žemyninė dalis.

Tyrimai vykdyti nuo magistrantūros studijų pradžios. Šia tema publikuotas ir skaitytas pranešimas jaunųjų mokslininkų konferencijoje „K. Šešelgio skaitymai - 2007“ (žr. 18 pr.).

Tyrimo objektas

Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacinė architektūra.

Tyrimo hipotezė

Nustatytos tinkamos rekreacinės architektūros plėtros kryptys – vienas iš būdų krašto identitetui, dermei išlaikyti.

Darbo tikslas

Atlikti Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacinės architektūros analizę bei nustatyti pagrindines plėtros kryptis ir tendencijas.

Darbo uždaviniai:

- ✓ Apžvelgti rekreacinės architektūros bendras charakteristikas.
- ✓ Įvertinti rekreacinės architektūros istorinę raidą.
- ✓ Atlikti kompleksinę Lietuvos pajūrio rekreacinės architektūros analizę.
- ✓ Nustatyti pagrindines rekreacinės architektūros plėtros kryptis ir tendencijas.

Tyrimo metodai

Atliekant Lietuvos pajūrio rekreacinės architektūros analizę, taikyti šie pagrindiniai tyrimo metodai:

- ✓ Architektūrinių objektų vertinimo metodika.
- ✓ Mokslinės literatūros analizė.
- ✓ Anketinė ekspertinė apklausa.
- ✓ Architektūriniai matavimai.
- ✓ Statistiniai metodai.
- ✓ Objektų vizualioji analizė.
- ✓ Lyginamoji analizė.

Literatūros apžvalga

Atliekant Lietuvos pajūrio rekreacinės architektūros analizę, remtasi tokiais šaltiniais:

- ✓ Mokslinė literatūra: knygomis, moksliniais straipsniais.
- ✓ Kartografinė medžiaga.
- ✓ Lietuvos respublikos teisiniais dokumentais.
- ✓ Valstybine saugomų teritorijų tarnyba – VSTT.

Analizuojama Lietuvos pajūrio žemyninė dalis nuo Latvijos pasienio iki Klaipėdos uosto. Ši atkarpa suskirstyta į atskiras zonas: Klaipėdos rekreacinis arealas (pajūrio ruožas su I, II Melnragės, Girulių gyvenvietėmis), saugomų teritorijų rekreacinis arealas (Pajūrio regioninis parkas), didysis Palangos rekreacinis arealas, mažasis Palangos rekreacinis arealas (sovietiniu laikmečiu suformuotos gyvenamosios teritorijos tarp Palangos ir Šventosios: Vanagupė, Kunigiškiai, Manciškė), Šventosios rekreacinis arealas (žr. 9-10 pr.).

Vertinant rekreacinę Lietuvos pajūrio žemyninės dalies aplinką, pirmiausia nagrinėti bendri rekreacinės aplinkos ypatumai, po to pereita prie pajūrio rekreacinės architektūros raidos. Analizuojant remtasi V. Stausko, P. Grecevičiaus straipsniais, architektūros istorijos atskirais tomiais. Istorinę raidą analizuojant taip pat remtasi ir A. Miškinio, B. Kvyklio leidiniais. Bendroji gyvenviečių struktūra nagrinėjama J. Bučo, I. Butkevičiaus, M. Purvino straipsniuose.

A. Lamanausko ir kitų autorių leidinyje “Kultūrologiniai kraštovaizdžio ir architektūros paveldo tyrimai” pateikti vertinimo, matavimo metodiniai patarimai, kurie

labai pagelbėjo atliekant tyrimus. Tačiau šiame leidinyje pateikta metodika labiau skirta paveldo objektams analizuoti.

P. Galaunės knygoje “Lietuvių liaudies menas”, išleistoje 1930 m., aiškiai pateikiamas to laikmečio statinių analizė. Knyga labai svarbi tiriant istorinę pastatų raidą, kadangi P. Galaunė daugiausia ir tyrė tuo laikmečiu buvusius statinius, kurie šiandien yra mūsų istorinė vertybė.

R. Detlefzeno knygoje “Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios” (parašyta XX a. pradžioje) irgi pateikti tuo laikmečiu buvę statiniai, jų analizė.

M. Purvinas savo leidiniuose ir straipsniuose daugiausia nagrinėja Nemuno deltos regioninio parko architektūrą. Dabar šis autorius rengia knygą, kurioje bus apžvelgta bendroji Lietuvos pajūrio architektūra.

Senujų statinių smulkiuosius elementus, puošmenis nagrinėja J. Gimbutas knygoje “Lietuvos kaimo trobesių puošmenys“, išleistoje 1999 m. Tiriant durų, langų įvairovę šioje knygoje rasta nemažai reikalingos informacijos.

Analizuojant Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacines teritorijas, taip pat remtasi V. Stausko schemomis.

Rašant magistro baigiamąjį darbą trūko konkrečios informacijos būtent apie Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacinę architektūrą, jos istorinę raidą, kadangi šią vietovę negalime prilyginti Kuršių nerijos ar Nemuno deltos zonos architektūros savitumams.

Pagrindinės sąvokos

Ansamblis – visuma pastatų, sudarančių vientisą ir darnią erdvinę kompoziciją.

Architektūra – žmogaus gyvenamosios aplinkos formavimo menas.

Čiukuras – galiniame fasade esanti trikampė atvira arba uždara anga, seniau skirta dūmams iš gyvenamojo pastato vidaus išeiti.

Ertikis – paaukštinta pastogė.

Fasadas – išorinė pastato pusė. Pagal paskirtį fasadas būna pagrindinis, šoninis, galinis, pagal orientaciją – rytų, pietų, vakarų, šiaurės, pagal situaciją – kiemo, gatvės, sodo ir pan.

Frontonas – trikampė viršutinė pastato fasado dalis.

Istoriškai susiformavęs kultūrinis kraštovaizdis – žmogaus veiklos sukurtas ir jo sambūvį su aplinka atspindintis kraštovaizdis, susiformavęs iki 20 a. vidurio.

Kompozicija – tai kūrinio sandara, jo sudėtinių dalių harmoningas tarpusavio ryšys.

Kurortas – vietovė, kurioje yra gamtinių gydomųjų veiksnių: sveikatai palankus klimatas, mineralinio vandens versmių, gydomojo purvo, specialių įstaigų, pensionų bei įrengimų ligoniams gydyti.

Pajūrio regioninis parko teritorija – saugoma Lietuvos pajūrio teritorija nuo Klaipėdos iki Senosios Palangos. Parko plotas yra 5033ha. (apie 30 km² teritorijos yra jūroje.)

Regionas – didelis savitas teritorijos vienetas.

Rekreacija [lot. recreatio] – atkūrimas – žmogaus veikla, kurios metu atstatomos fizinės ir dvasinės jėgos, vystosi asmenybė.

Rekreacinė architektūra – rekreacijos veiklai skirtos gyvenamosios aplinkos formavimo menas.

Rekreaciniai pastatai – ilgalaikiam (stacionariam) poilsiui skirti statiniai, statinių grupės, kuriuose teikiamos apgyvendinimo paslaugos (poilsio namai, sanatorijos, sveikatingumo kompleksai, kempingai.

Tradicija – istoriškai susidarančių ir įsitvirtinančių kultūros formų perdavimas iš kartos į kartą.

Tradicinė regiono architektūra – etnografinė sričiai būdinga gyvenamosios ir kitos paskirties pastatų ir statinių architektūra bei teritorinė erdvinė struktūra, susiformavusi iki profesionaliosios architektūros atsiradimo.

Visuomenės poreikiai saugomose teritorijose – viešieji poreikiai, susiję su gyventojų bei lankytojų teise ir reikme turėti galimybes poilsiauti, susipažinti su vertybėmis saugomose teritorijose, gamtos ir kultūros paveldu.

1. REKREACINĖ ARCHITEKTŪRA

1.1. Rekreatinės architektūros samprata, klasifikacija

Rekreatinei veiklai neužtenka įprastinės darbo ir buities aplinkos, jai reikia specialios erdvės ir įrenginių: teritorijos, akvatorijos, pastatų, patalpų, kitaip sakant, atitinkamos rekreatinės aplinkos. Rekreatinė aplinka būna įvairaus erdvinio mastelio: dideli pajūrio ar ežerų rajonai specializuoti rekreacijai, kurortai, rekreacijos įstaigų kompleksai ir daugelis pavienių pastatų, pliažų, miško parkų, baseinų [39]. Rekreatinė aplinka būna tiek užmiestyje, tiek pačiame mieste.

XX a. antroje pusėje kreipiamas didelis dėmesys rekreatinės aplinkos formavimui. Ypač populiariomis tampa atostogos, turistinės kelionės gamtinėje aplinkoje. Tai priklauso nuo daugelio svarbių veiksnių: spartaus miesto augimo, industrializavimo, įtempto protinio darbo, oro ir vandens užterštumo mieste ir jo apylinkėse, noro rasti sveikesnę ir natūralesnę aplinką. Antra vertus, kyla visuomenės kultūra, gerėja ekonominė būklė, įvairėja žmonių poreikiai.

Architektūra taip pat įjungama į šią svarbią visuomenės gyvenimo sferą. Čia labai didelį vaidmenį atlieka rekreatinė architektūra, kurios pagrindinis tikslas sukurti optimalią (patogią, gražią ir įgyvendinamą) aplinką visoms rekreacijos rūšims ir formoms. Siekiama to tikslo, ruošiant projektus, paremtus kompleksiniais moksliniais tyrimais ir rekomendacijomis [45]. Rekreatinėje architektūroje neužtenka darbų grandinės: projektavimas statyba, ji turi susidaryti iš mokslo, projektavimo, statybos.

Rekreacijos pastatų statyba Lietuvoje buvo plečiama gana tolygiai. Stengiamasi juos koncentruoti vietovėse, kuriose jau esama statybos branduolių. Rekreatinės architektūros praktika jau pakankamai didelė. Ją ištyrus, išvestos bent penkios aiškesnės **architektūrinės kompozicijos** požiūriu kryptys [39].

1. Nestacionarūs, arba laikino pobūdžio, statiniai ir įrenginiai iš gatavų pramonės gaminių, pvz., palapinės ir skydiniai nameliai.
2. Senų, dažniausiai etnografinę arba architektūrinę vertę turinčių statinių pritaikymas rekreacijos poreikiams, išlaikant ar net atstatant tradicines formas, konstrukcijas, medžiagas. Taip pat nauji pastatai, pastatyti, kopijuojant daug senosios architektūros formų.

3. Nauji pastatai, suprojektuoti pagal bendriausias tradicinės architektūros formas (stogai), gabaritus, kartais - būdingas proporcijas. Medžiagos - tradicinės, iš dalies naujos, detalės daugiausia naujos, modernios.
4. Naujos modernios architektūros pastatai, suprojektuoti individualiai, taikantis prie vietovės gamtinių ir estetinių ypatumų, originalumo. Medžiagos ir konstrukcijos - šiuolaikinės, elementai - industriniai ir standartizuoti.
5. Pastatai pastatyti pagal tipinius projektus, arba pastatai, kurių architektūroje iš dalies dominuoja standartiniai, pasikartojantys tūriai, fasado ritmas, plano struktūra ir kt. Konstrukcijos ir medžiagos - šiuolaikinės, dažniausiai industrinės gamybos, daugelis elementų standartizuoti, Šių pastatų architektūra neteikia estetinio pasigerėjimo.

Visos penkios kryptys egzistuoja ir buvo vystomos beveik lygiagrečiai. Svarbiausia nepadaryti visų vasarviečių architektūros "mišrainės", kai kuriose vietovėse reikia vieningesnes kompozicinės koncepcijos.

Architektūrinė - statybinė rekreacinių įstaigų klasifikacija [40].

1. Kapitalios rekreacinės įstaigos:

- a) visus metus veikiančios;
- b) sezoninės.

2. Nekapitalios:

- a) stacionarios (mažų namelių grupės ar kompleksai);
- b) laikino tipo (palapinių miestelis).

3. Mobilios:

- a) sausumoje (įrengtos autotreilerių aikštelės);
- b) vandenyje (jachtklubai, plaukiojantys poilsio namai, turistiniai laivai ir kt.)

Rekreacinių įstaigų skirstymas pagal teikiamas paslaugas:

1. Gydyimo, profilaktikos įstaigos (sanatorijos, diagnozės centrai, tonuso korekcijos centrai, profilaktoriumai, reabilitacijos centrai, gydyklos).
2. Poilsio rekreacijos įstaigos (poilsio namai, rekreaciniai viešbučiai, bendro tipo viešbučiai, poilsio bazės, vilos, svečių namai, laivai, jachtos).
3. Turizmo įstaigos (kempingai, moteliai).
4. Fizinės rekreacijos įstaigos (baseinai, sporto aikštynai, sporto klubai, salės, čiuožyklos).
5. Laisvalaikio įstaigos kavinės, restoranai, naktiniai klubai, kino teatrai, teatrai, muzikiniai teatrai) [25].

1.2. Regiono savitumo svarba

1.2.1. Regioninės architektūros samprata

Regionalizmo terminas architektūriniuose tekstuose dažniau imtas vartoti nuo 7- ojo dešimtmečio. Žodžio "regioninis" reikšmės skleidžiasi nuo bendrojo pobūdžio "vietinis, priklausantis, apimantis tam tikrą apibrėžtą teritoriją ar tradiciją", "kas nors savito ar atskiro nuo kitos visumos" iki architektūroje tapusio įprastu ženklino to, kas atitinka sampratas "kontekstualus", "tradiciškas", "liaudiškas", "išreiškiantis vietos savitumą". Tai reprezentuojanti paskutiniųjų trisdešimties metų architektūra, šiandien dėliojama į regionalizmo rėmus, nėra vienos tendencijos priklausinys

Yra įvairių interpretacijų kas tai yra regioninė architektūra, kokie yra jos esminiai - požymiai ir kokie jos egzistencijos priešastingumai. A. Dexleriui regionalumas architektūroje pirmučiausiai skleidžiasi per išorinį pastato pavidalą, „per tai, kad pirmenybė teikiama natūralioms medžiagoms ir tradiciškam jų panaudojimui; per smulkų, beveik šeimynišką mastelį“. T. Ronkonharju nuomone, regionalistinės architektūros dvasia kildinama iš prigimtinės žmogaus savasties. Žmogus, būdamas įvairiais saitais susijęs su savo aplinka tradicinėmis gyvensenos normomis, įpročiais, kultūra, intuityviai trokšta būti integralia viso to dalimi. Regionalizmo apraiškas architektūroje vertėtų suvokti taip: laisvas menininkas kūryboje intuityviai perteikia savo aplinką.

Tai ką šiandien vadiname architektūros regionalumu - visa yra sąlygojama daugiasluoksnės faktorių struktūros. Esminiai tokios struktūros formantai yra: geoklimatinis teritorijos pobūdis; istoriškai vyraujantis ūkinės veiklos pobūdis; tautinis charakteris, pasaulėjauta ir gyvensena; religinis konfesinis priklausomumas; geopolitinė ir sociokultūrinė raida; visuomeninės sąmonės santykiai su kultūros paveldu ir etnine tradicija [14].

1.2.2. Tradicinis architektūros paveldas

Analizuojant regiono architektūrinę - urbanistinę raidą, trimatės sistemos nepakanka, naudojamas ketvirtas matmuo - laikas. Regiono istorijos analizė padeda geriau orientotis kompleksiskai sprendžiant naujų objektų architektūros ir urbanistikos uždavinius, planuojant konkrečią teritoriją ar jos dalį. Istorijos žinojimas padeda išsaugoti sukurtas vertybes, daryti prielaidas susiklosčiusiems pažangiems architektūros ir urbanistikos bruožams toliau rutuliotis, planuoti ir realizuoti vietinių gyventojų dvasiniam pasauliui priimtas vietines

architektūros ir urbanistikos tradicijas. Būtų sunku suvokti sudėtingus krašto istorijos vingius, nustatyti tautų ir valstybių įnašą į pasaulio kultūrą, giliau nepažinus vietovių turinio, formų bei raidos ypatumų, todėl tiriant atskirų teritorijų rekreacinę architektūrą būtina jų istorinės raidos studija. Pavyzdžiui, atlikta regiono istorinės raidos ir genezės analizė byloja apie turtingą Lietuvos pajūrio palikimą, regiono istoriją, ir tik jos studija padeda giliau suprasti ir įvertinti išlikusias amžiais kurtas architektūros ir urbanistikos vertybes. Kiekvienas regionas slepia dažnai pamirštas vietines tradicijas, kurias reikia saugoti ir puoselėti, atgaivinti ir sėkmingai taikyti sudarant rekreacijos objektų ir aplinkos naujus rekonstrukcijos, teritorijos sutvarkymo projektus. Pajūrio ruože yra dar nemažai išlikusių senųjų tradicinių sodybų. Tačiau dabartiniu metu išsaugoti tradicinį architektūrinį paveldą yra sudėtinga, ir tokią padėtį veikia daugelis priežasčių. Dauguma senųjų pastatų yra susidėvėję, jie buvo statomi prieš 70 ir daugiau metų, tinkamai neprižiūrėti naujųjų gyventojų. Pajūrio ruože praeityje vyravusiems mediniams pastatams nepalankios buvo ir gamtinės sąlygos: didelė aplinkos drėgmė, nuolat vyraujantys stiprūs vėjai neigiamai veikė medieną, pastatų konstrukcijas. Visa tai blogino praeityje gausių medinių pastatų būklę.

Per keliasdešimt metų sunyko nendriniai ir čerpių stogai - naujieji gyventojai nemokėjo jų prižiūrėti, laiku neatnaujindavo. Buvo sunaikinti iš spalvotųjų metalų pagaminti vandens nuvedimo latakai ir lietvamzdžiai, saugoję pastatų sienas nuo kritulių. Šie ir kiti veiksniai lėmė spartesnę kartais net labai greitą senų pastatų susidėvimą [36].

Prastą daugelio senųjų pastatų būklę bei jų blogas perspektyvas taip pat lemia socialiniai bei psichologiniai veiksniai. Sovietinio okupacinio režimo metu vykdyta genocido politika, tautinis valymas, išstumiant lietuvininkų etnokultūrinę grupę ir kitus iš jų tėvynės, atitinkamai auklėjo ir naujuosius krašto gyventojus. Daliai jų praeities palikimas - svetimas. Dabar pajūrio krašte įsikuriantys žmonės dažnai nepakankamai įvertina šio krašto tradicinio architektūrinio paveldo svarbą. Savo statinius jie stosi pagal kur nors jiems matytus pastatus. Kai kurie, norintieji statyti pagal vietinį stilių, paprasčiausiai nežino šio krašto, čia buvusių statybos ir architektūros tradicijų, susikuria neskoningus statinius, vadinamąjį kičą, vėlgi prieštaraujantį šio krašto tradicijomis.

1.2.3. Regioninės architektūros vystymo ypatumai

Atsakydami į klausimus kaip pagerinti architektūrinių sprendimų kokybę, kaip išvengti miestų ir gyvenviečių supanašėjimo - daugelis žymių šalies ir užsienio architektų kelrodžiu nurodo liaudies architektūrą, išryškinant statiniuose regioninius ypatumus. Kiekviena šalis ir jos kultūra, tame tarpe turi nepakartojamų savitumų, susijusių su gyvenamąja aplinka istorine praeitimi, nacionaliniu charakteriu, papročiais, tradicijomis, liaudies išmintimi - savita filosofinės gėrio ir blogio sampratos interpretacija, savitomis moralinių ir estetinių normų sistemomis.

Galvojant apie regioninę architektūrą, jos sukūrimą, reikėtų galvoti ne tiek apie jos išorės bruožus, o gilesnius vidinius dėsningumus. Teigiama, jog tikras novatoriškumas visuomet yra organiškai susijęs su pažangiom krašto architektūrinėmis tradicijom. Regioninė architektūra tai ne tik jos forma, bet ir turinys. Nauji pastatai (tame tarpe ir rekreacinės įstaigos) turi tenkinti žmonių ne tik funkcinius, bet ir dvasinius poreikius.

Ieškant kelių savitai regioninei architektūrai kurti, reikėtų tinkamai įvertinti išeities pozicijas, lemiančias regionalumą. Pirmiausia tai klimatinės, ekologinės, geomorfologinės ir kitos objektyvios sąlygos, nepriklausančios nuo žmogaus veiklos. Antra - tai visuomeninės sąlygos, socialiniai poreikiai, diktuojantys architektūrinės formos ryšių su visuomene pobūdį. Ne mažiau reikšmingos yra urbanistinės ir architektūrinės veiklos tradicijos, susiklosčiusios praėjusiais amžiais ir suvokiamos to krašto gyventojų [41].

Architektūros regionalios savybės akivaizdžiausiai atsiskleidžia per formos ypatumus. Minėta daugiasluoksnė faktorių struktūra kiekvieną kartą kitaip sintezuojasi, ir ją atspindi statinių išvaizda, plano ir konstrukcijos sandara, statinių grupių, įvairių urbanistinių kompleksų suplanavimas. Labiausiai naujų statinių išvaizdoje regioninius bruožus perteikia: statinio tūrio/ plano kompozicinės sandaros pobūdis, statybos medžiagos ir jų konstrukcinio bei estetinio įveiksminimo pobūdis, tradicinės/ kontekstinės pagrindinės statinio ir jo elementų formos (stogas, siena, langas, durys ir kt), dekoru charakteris[14].

Siekiant regionalumo bruožų reikia ne tik išsaugoti tai kas palikta ankstesnių kartų, bet ir toliau tęsti susiklosčiusias tradicijas. Dažnai sakoma, kad tautinio architektūros meno idėja

1 pav. Įmantrių, svetimų architektūros formų pavyzdys (nuotr. aut. Abromas J., 2006)

šiuo metu yra beveik mirusi, tradicijų tąsą apčiuopti galima tik rekreacinių įstaigų architektūroje. Kadangi liaudies architektūros tradicijų visuotinas tęstinumas nebeįmanomas dėl socialinės aplinkos pakitimo, valstybės statybos politikos nebuvimo, tai vienas teisingiausių regionalizmo kelių yra liaudies architektūros tradicijų panaudojimas naujai statomose rekreacinėse įstaigose. Panaudojant liaudies architektūros tradicijas rekreacinių įstaigų architektūroje sukuriama saviti statiniai, kuriems ypač reikalingas atraktyvumas, originali išraiška. Rekreacinė architektūra - būtent ta architektūros sritis, kuriai ypač palankus liaudies architektūros tradicijų pritaikymas.

1.3. Rekreacinės architektūros savitumas

Kaip žinome, rekreacinės architektūros ištakos – XIX a. pabaigoje užgimęs ir XX a. pradžioje suklestėjęs miestų planavimas, arba urbanistika, kuri reiškėsi kaip architektūrinės erdvės formavimo sritis. Kartu su milžiniškais šio amžiaus technikos ir mokslo atradimais plėtėsi architektūros sfera, apimdama beveik visas žmogaus gyvenimo sritis ir sferas: darbą, poilsį, buitį. XX a. pirmojoje pusėje atsirado rajoninis planavimas, vėliau landšafto architektūra, o pastaraisiais dešimtmečiais sparčiai ėmė plėtotis nauja veiklos sritis – rekreacinė architektūra. Šiandien ji glaudžiai siejama su turizmu ir poilsiu. Visų pirma dėl to, kad yra pritaikyta įvairioms laisvalaikio leidimo formoms (lotyniškai „recreatio“ reiškia atkūrimą, atstatymą, šiuo atveju – asmens fizinių ir dvasinių jėgų atkūrimą). Nėra aiškiai išskirtų laisvalaikio praleidimo formų, kurios tiksliai apibrėžtų rekreacinę veiklą. Tai padaryti sunku dėl labai kompleksiškos veiklos siekiant atkurti dvasines ir fizines individo jėgas. Tačiau tai, kas prisideda prie jėgų atkūrimo, medicinos yra įvardyta. Tai sveika aplinka (grynas oras, komfortiškas klimatas), teigiamos emocijos, sportinė veikla ir kt. Todėl rekreacinės architektūros sąvoka yra talpesnė, tai ne vienas atskiras objektas. kartu ji apima ir rekreacinę aplinką.

Rekreacinė aplinka, pritaikyta rekreacinei veiklai, gali būti labai skirtinga: nedidelės miesto erdvės, t. y. parkai, sporto aikštelės, baseinų kompleksai, krantinės.

Užmiesčio rekreaciniai kompleksai: pavieniai pastatai, pliažai, miško parkai; pagaliau dideli erdviniai masyvai: pajūriai, ežerų rajonai. Skirtinga rekreacinė aplinka, turtinga įvairių gamtinių išteklių, iš esmės ir lemia šios architektūros pobūdį. Esama gamtinių vertybių, lemiančių rekreacinės veiklos pobūdį, rekreacinių rajonų planavimą, kompleksų dislokavimą ir architektūrinės saviraiškos bruožus [45].

Rekreacinė architektūra – tai tokia architektūrinės veiklos šaka, kurios objektas yra rekreacinių erdvių (teritorijų, pastatų, kompleksų) ir įrenginių formavimas. Rekreacinės architektūros tikslas – sukurti optimalią (patogią, gražią ir įgyvendinamą) aplinką visoms rekreacijos rūšims ir formoms. Siekiama to tikslo, ruošiant projektus, paremtus kompleksiniais moksliniais tyrimais ir rekomendacijomis. Rekreacinė architektūra – rekreacijos veiklai skirtos gyvenamosios aplinkos formavimo menas.

Kultūrinė prasme, rekreacija glaudžiai susijusi su kitomis laisvalaikio leidimo formomis. Tai apunkina tam tikrų architektūros objektų tipų priskyrimą rekreacinės architektūros sferai. Remiantis britų enciklopedine klasifikacija, rekreacinei architektūrai priklauso tokie architektūros objektų tipai: teatrai, žiūrovų salės, muziejai, bibliotekos ir sporto įrenginiai. Vis dėlto šie pastatų tipai labiau priskirtini kultūros objektams. Nors juose vykdoma veikla ir turi rekreacijos požymių, ji yra daugiau skirta asmenybei lavinti ir tobulinti. Tuo tarpu tokie objektų tipai, kaip sanatorijos, poilsio namai ir bazės, profilaktoriai, viešbučiai, moteliai, pramogų centrai, yra tiesiogiai skirti sveikatai, fizinėms ir dvasinėms jėgoms atkurti – tiek pasyviai, tiek aktyviai veiklai, be to, yra priklausomi nuo rekreacinės aplinkos.

1.4. Rekreacinės architektūros problematika

Rekreacinė aplinka yra išsidėsčiusi skirtingose geografinėse vietose visoje planetoje ir lemia architektūros regionų savitumą, kompozicinius ir funkcinis bruožus. Tačiau pasaulinė patirtis atskleidžia labai problemišką ne tik šiandieninės architektūros, bet ir kraštovaizdžio situaciją. Turizmas, kaip prigimtinis žmogaus poreikis, kuris kyla iš smalsumo ar domėjimosi kitomis kultūromis, yra laikomas XX a. fenomenu, virtusiu reikšmingiausia pramonės šaka. Šiandien, kaip niekuomet anksčiau, žmonės daug keliauja, atostogauja ir poilsiauja įvairiuose pasaulio kurortuose, rekreacinėse zonose. Kelius tam atvėrė technikos atradimai, ypač komunikacijų srityje, turizmo plėtrą skatina kylantis visuomenės kultūros, ekonomikos lygis, greitas pramoniniu miestų augimas, oro ir vandens užterštumas, įtemptas gyvenimo būdas [28].

2 pav. Viena iš rekreacinės architektūros pavyzdžių (nuotr. aut. Abromas J., 2006)

Dėl greito turizmo bumų pastaraisiais dešimtmečiais pasaulyje atsirado įvairių kurortų tačiau tai padarė ir nemaža žalos. Siekiant patenkinti turistų poreikius, planavimo darbai vyko gana skubotai, dėl to atsirado daug sumaištis. Kitas padarinys, kilęs iš kopijavimo mados, yra homogeninio, „internacionalinio“ kraštovaizdžio atsiradimas. Daugelyje pasaulio vietų buvo suniokotos regioninės gamtos vertybės, sunaikinta čiabuvė augmenija – ją pakeitė standartiniai želdiniai: užstatyti gražiausi vaizdai, istorines vietas užgožė pramogų centrai, nacionalinių bruožų turėjusių architektūrą pakeitė tarptautinio stiliaus stiklinės „dėžės“. Daugiaaukščių viešbučių, sanatorijų statyba ypač paplito pajūriuose. Skaudi patirtis neaplenkė egzotinių pasaulio šalių, didžiųjų Europos, Amerikos kurortų taip pat ir Lietuvos.

Pavyzdžiui, staigus Lietuvos pajūrio zonos „sprogimas“ amžiaus viduryje. Gana chaotiškai tų laikų architektūrai trūksta elementarios tvarkos, formų plastikos. Ansambliško nepaisymas pavertė pajūrį savotiška architektūrinių „madų“ demonstravimo vieta – joje vyrauja nesaikingos pastatų formos, komplikuoti jų tūriai, detalių gausa.

Pagal tipinius tuometinės Sąjungos pavyzdžius 1966 m. Palangoje. S. Daukanto g. iškilo betoninis devynaukštis – vieno didžiausių kurorto poilsio namų „Neringos“ miegamasis korpusas (aut. E. Tamoševičius) kartu su kitais poilsio namų pastatais – postmodernistinės raiškos valgykla ir klubas. Šis statinių kompleksas formuoja vieną iš pagrindinių kurorto mazgų, tačiau erdvės formavimo atžvilgiu jis neatitinka Palangos kurortui būdingų bruožų, pažeidžia nusistovėjusį mastelį, disponuoja su aplinka ir stokoja kompozicinio, stilistinio vientisumo. Aplink esančių poilsinių koncentracija suspaudžia erdvę, o pernelyg individualiai tvarkomos atskiroms poilsinėms priklausančios teritorijos ir želdynai yra grynai reprezentacinio pobūdžio, netenkina rekreacinių poreikių.

Vienas greta kito Vytauto - Gintaro gatvių sankirtoje stovi ir I. ir G. Likšų projektuoti poilsio namai „Tauras“ ir viešbutis „Žydroji liepsna“. Tai labai urbanizuota kurorto teritorija. o jos užstatymo perimetras yra labai intensyvus. Kiekvienas atskirai „egoistiškai reikalauja“ dėmesio. Semantiniai jų įvaizdžiai yra skirtingi: „Tauro“ poilsio namai kelia asociacijas su egzotiška Azijos šalių architektūra. Tuo tarpu „Žydroji liepsna“ labiau mena liaudiškas pajūrio architektūros formas. Nors ir to paties autorių kolektyvo projektuoti ir vienas šalia kito stovintys rekreaciniai pastatai neturi bendros kompozicinės idėjos, tai akivaizdžiai sumenkina kiekvieno iš šitų objektų meninę vertę [25].

Dažnu atveju Pajūryje ignoruojamas architektūrinis palikimas, esami gamtos elementai neturi ryšio su bendra kompozicine idėja. Netvarkingą estetiką lemia netinkamų apdailos medžiagų naudojimas, kai neatsižvelgiama į vietines klimato sąlygas.

2. LIETUVOS PAJŪRIO REKREACINĖS ARCHITEKTŪROS RAIDA

2.1. Pajūrio gyvenviečių istorinė raida

Melnragė

Melnragės kaimas užėmė apie keturis kilometrus pajūrio ruožo. Gyvenvietė plėtojosi netolygiai. 1785 m. Melnragėje minimos tik septynios sodybos. Vėliau kaimo teritorija plėtėsi. 1833m. Melnragėje gyveno 106 žvejai ir žemdirbiai. Pajūryje pradėję veikti pliažai skatino Melnragės vystymąsi: 1848m. čia jau stovėjo 23 gyvenamieji namai, kuriuose gyveno 175 žmonės. Nors senesnė buvo II Melnragė, tačiau, būdama arčiau miesto, I Melnragė ją greitai aplenkė. XIX a. pabaigoje visame Melnragės kaime gyveno 560 gyventojų. Tik XX a. pradžioje atsirado mieste didesnių fabrikų, ir dalis gyventojų persikėlė į Klaipėdą, todėl kaime žmonių sumažėjo.

1933 m. Melnragei buvo suteiktos kurortinės gyvenvietės teisės. Kai kurie turtingi klaipėdiečiai čia pasistatė vilas. Tačiau miestui nepriklausančiai Melnragės bendruomenei buvo sunku tvarkyti gyvenvietę. Prieš karą čia nebuvo nei elektros, nei kitokių patogumų. Nors ir plėsdamasi, iki pat antrojo pasaulinio karo Melnragė išsaugojo senąjį vaizdą: netoli pliažų, ant kranto, stovėjo valtys ir džiuvo tinklai.

Iš miesto į Melnragės paplūdimį turistų vadovai siūlė pėstiesiems du maršrutus. Vienas jų nuo kareivinių ėjo per mišką pajūrio link (galima buvo eiti pėsčiųjų taku arba važiuoti dviračiais specialu taku). Antrasis maršrutas nuo uosto pamariu ėjo pro Vitės priemiestį. Iki 1934m. šiuo maršrutu važinėjo ir miesto tramvajus. Ši pliažą Melnragėje aptarnavo ir pajūryje pastatytas paviljonas – restoranas. Netoliese esantis švyturys buvo laikomas turizmo objektu: iš jo aikštelės buvo galima grožėtis jūros, marių ir uosto vaizdais. Poilsiautojai, kuriuos melnragiečiai priimdavo gyventi, skatino kaimo augimą: 1939 m. čia nuolatinai gyveno 800 gyventojų [29].

Tarp I ir II Melnragių patogiose vietose buvo išsimėtę pavienės sodybos, II Melnragės jų buvo tankiau. Jos šiaurinė riba buvo dabartinės automobilių parkavimo aikštelės teritorijoje.

Melnragės miškas. XIII a. viduryje, kai kūrėsi miestas, aplink Klaipėdą buvo nemažų miškų. Tačiau jie buvo naikinami, nes daug medienos reikėjo pilies, namų ir laivų statyboms. XVI a. pabaigoje miškai buvo jau reti, nuniokoti. Tik XVII a. atsirado įstatymų, kurie draudė kirsti žalius medžius, už tai grėsė bausmės.

XVIII a. pradžioje bandyta atsodinti Melnragės mišką, tačiau nesėkmingai. Jis buvo sunaikintas per septynerių metų karą.

Vis didėjančiais pajūrio smėlynais XVIII a. viduryje susirūpino Prūsijos vyriausybė. 1809m. Klaipėdos miestui buvo priskirtas nemažas pajūrio ruožas su sąlyga, kad jis bus apsodintas medžiais ir paverstas mišku. Pajūryje buvo pradėti sodinti karklai, statomos tvorelės. Visa tai padėjo stabdyti smėlį, pradėjo formuotis apsauginės kopos. Pradėtas sodinti miškas.

1822 – 1823 m. Klaipėdai buvo priskirtas naujas, iki tol Melnragei priklausęs nualintas miško plotas. Tačiau apželdinimo darbai vyko lėtai ir sunkiai dėl patirties stokos ir nuolatinio lėšų stygiaus. 1834m., vyriausybės nutarimu pajūrio ruožą ties Klaipėda perdavus vietinei pirklių organizacijai, darbai paspartėjo: nuo XIX a. vidurio apželdinimas jau vyko nuosekliai, sistemingai. Smėlingi plotai buvo užsėjami medžių sėklomis, kankorėžiais, apsodinti medelyne išaugintais sodinukais. Paaiškėjo, kad pajūriui tinkamiausios pušys, todėl jų daugiausia ir pasodinta. Siekiant pajavairinti mišką ir suteikti jam grožio, spalvingumo, buvo sodinama ir kitokių rūšių medžių. Miškui paūgėjus, jis pradėtas naudoti miesto gyventojų poilsiui. 1861 m. nuo dabartinio kultūros ir poilsio parko iki švyturio nutiestas pustrėčio metro pločio pasivaikščiojimo takas. Vėliau tokių takų atsirado ir daugiau. Miške buvo statomi nedideli mediniai nameliai – pavėsinės tam, kad netikėtai užklupus lietui, būtų kur pasislėpti.

Giruliai

Giruliai – gyvenvietė prie Baltijos jūros, 7 km į šiaurę nuo Klaipėdos miesto. Ši gyvenvietė atrodė gražiau už Melnragę. 1863m. šią vietovę išsinuomojo Klaipėdos pirkliai ir poilsiui įrengė gyvenvietę. Netrukus buvo pastatyta puošnių medinių vilų, miške pasodinta retų medžių, nutiestas kelias į Melnragę. 1923 m. šiame kurorte stovėjo 17 medinių vilų. Klaipėdiečiai gausiau pradėjo lankyti Girulius nuo 1892 m., kai buvo nutiestas geležinkelis Klaipėda – Bajorai. Be to, pamariu per mišką palei kelią buvo nutiestas specialus dviratininkų takas.

Gausėjant poilsiautojų, buvo statomi maitinimo bei pramogų objektai: 1923 m. Giruliuose jau veikė kurhauzas, trys restoranai, šokių aikštelės, stovėjo 17 medinių vilų. Atsirado gydymo bei sveikatingumo namų. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą čia pastatyta vaikų sanatorija, kurioje gydėsi ir ilsėjosi vargingų šeimų vaikai. XX a. pirmoje pusėje Girulių kurorte veikė karšto vandens vonios, kuriomis gydydavosi žmonės, sergantys nervų, širdies, plaučių ligomis. Giruliai sparčiai ėmė augti XX a. ketvirtame dešimtmetyje: 1936m. tarp geležinkelio ir jūros buvo suplanuotas naujas rajonas, kuriame iki 1939 m. spėta pastatyti apie penkiasdešimt namų, iš kurių pusė buvo mūriniai. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Giruliuose iškilo ir didesnių pastatų: 1936 m. pastatyti nauji dviaukščiai Lietuvos žurnalistų sąjungos poilsio namai. Klaipėdos pedagoginis institutas Giruliuose turėjo savo

bendrabutį. Į rytų pusę nuo geležinkelio kūrėsi kurortinis Labrenčiškės rajonas. Prieš aneksiją Giruliuose gyveno apie 500 žmonių.

XX a. pirmojoje pusėje Giruliuose ligonių kasos lėšomis pastatytas vasarnamis “Sveikata”, poilsinių – viešbučių su pramogų salėmis, kuriose vykdavo koncertai, šokiai.

Girulių miškas. Septynmečio karo metais (1756 – 1763 m.) buvo iškiršta giria nuo dabartinės J. Janonio gatvės į šiaurės rytus. Taip susidarė taip vadinamoji Klaipėdos – Nemirsetos palvė, smėliu užpustytų laukų plotis vietomis siekė 7 – 8 km. 1809 m. dykvietės dalis nuo J. Janonio gatvės iki Olando kepurės buvo Prūsijos valdžios dovanota Klaipėdos magistratui.

Sodinimo darbus finansavo pirkliai. Želdinimo darbai į šiaurę nuo miesto prasidėjo 1810m. pradžioje. Buvo pasodinti krūmų ir medžių daigai. Ant kalvelės buvo sodinami ir sėjami spygliuočiai, ypač eglės ir pušys. Į sodinimo darbus buvo stengiamasi įtraukti ir visuomenę.

1857m. buvo sudarytas darbų planas aštuoniolikai metų į priekį. Buvo sodinami įvairūs medžiai: karklai, raudonieji ąžuolai, kaštonai, klevai, skroblai, maumedžiai, beržai, eglės, baltosios eglės, bengališkosios pušys. Buvo tvarkomos ir kopos: jų viršūnės buvo lyginamos, ant viršaus buvo pilamas iki pusės metro storumo molio sluoksniu.

Karklė

XIX amžiaus viduryje, prijungus atskirus vienkiemius ir žemės sklypus, susiformavo didžiosios Karklės kaimas, kuris prasidėjo nuo Olandų kepurės kalno ir tęsėsi iki Nemirsetos –apie 9 km.. Tai buvo pats ilgiausias kaimas Klaipėdos krašte. Vietos gyventojai negalėdami prasimaitinti vien tik iš žvejybos, augino gyvulius, rinko gintarą. Tam, kad kiekvienas kiemas turėtų atskirą priėjimą prie jūros sodybos išsidėstė išilgai jūros kranto. Nuo 1778 m. kaime veikė pradinė mokykla. Kadangi kaimas buvo išsidėstęs ilgame pakrantės ruože XX amžiuje Karklėje buvo įsikūrusios 3 pradinės mokyklos, veikė 2 karčemos – viešbučiai, 1911 m. pastatyta bažnyčia.

Iki XX amžiaus I pusės kaimas vadinamas Karkelbeck, vietiniai gyventojai vadino kaimą – Karkelbeke. Vietovardis sudarytas iš 2 žodžių: “Karkel“– karklai ir “beck“, kuršių kilmės žodis, reiškiantis nedidelį upeliuką. Karkelbeck reikštų krūmokšniais apaugusią vietą, įsikūrusi prie upelio. 1923 - 1938 m. kaimas buvo užvadintas Karklininkais. Karkle kaimas pradėtas vadinti tik po II pasaulinio karo.

Nuo VIII amžiaus šias pajūrio žemės apgyvendino kuršiai. XV amžiuje šiose vietovėse buvo pradėtos steigti gyvenvietės, nes reikėjo užtikrinti Pajūrio kelio, Karaliaučius – Klaipėda – Ryga, normalų funkcionavimą ir apsaugą. Nuo XVI amžiaus pradėdama minėti ir Karkelbeck karčema.

Pirmojo šiame krašte 1540 m. gyventojų surašymo duomenimis, didžiausias kaimas šiauriau Klaipėdos buvo Karkelbeck, kuriame gyveno apie 330 gyventojų kurių daugumą sudarė kuršiai. Sodybos tuomet daugiausia buvo išsidėsčiusios vienkiemiais. Gyventojai kurie buvo įsikūrę prie jūros, pagrindinis verslas buvo žvejyba. Atokiau nuo pajūrio vietovėse buvo verčiamasi žemės ūkiu. Nuo 1778 m. kaime veikė pradinė mokykla, vėliau buvo įsikurtos dar 2 pradinės mokyklos. Karklėje veikė 2 karčemos.

XIX amžiaus viduryje, prijungus atskirus vienkiemius ir žemės sklypus, susiformavo didysis Karkelbeck kaimas, kuris prasidėjo nuo “Olandų kepurės” kalno ir tęsėsi iki Nemirsetos - apie 9 km.. Tai buvo pats ilgiausias kaimas Klaipėdos krašte. Sodybos išsidėstė išilgai jūros kranto, kad kiekvienas kiemas turėtų atskirą priėjimą prie jūros. 1848 m. kaime gyveno 549 gyventojai, įsikūrę 73 sodybose.

1900 metais nutiestas dviračių takas iš Klaipėdos į Karklę. Tuo metu ši gyvenvietė pradėjo įgauti rekreacinės gyvenvietės požymių.

Gyventojų daugumą sudarė lietuvininkai, daugiausia evangelikų tikybos. Buvo susiformavusi stipri žvejų bendruomenė. XIX amžiaus pabaigoje pastatyta laivų gelbėjimo stotis. 1911 m. pastatyta mūrinė bažnyčia.

1926 m. Karklėje gyveno 841 gyventojas, su 210 namų ir žemės valdų savininkų. Daugiausia iš jų vertėsi žemdirbyste, bei žvejyba. Kaime gyveno keli paštininkai, siuvėjai, šaltkalvis, 2 viešbutėlių savininkai, 2 mokytojai.

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje daug gyventojų išvyko. 1954 m. kaimo dalis į šiaurę nuo Rikinės upelio buvo atiduota kariškiams. Senosios sodybos buvo sunaikintos. Išliko tik pietinė kaimo dalis.

Karklė išlaikė etnografinį savitumą. Čia yra kultūros paveldo vertybių harmoningai susiliejančių su vietine pajūrio gamta. Yra išlikusios senosios kapinės ant jūros kranto, čia yra autentiškų įvairių antkapinių paminklų. Kapinės turėjo savo pavadinimą ir buvo vadinamos “Liepų“ kapinėmis.

Karklės kaimo urbanistinė struktūra aiškiai priklauso nuo geografinės kaimo padėties ir jo gyventojų užsiėmimo. Karklė išilgai pajūrio besišliejantis kaimas, kurio dalis gyventojų buvo žvejai, dalis žvejai-žemdirbiai, dalis tik žemdirbiai.

Kadangi Karklės kaimas buvo ne tik žvejų, bet ir žemdirbių kaimas, taip čia formuojasi ir mišrūs pajūriniai-žemyniniai urbanistiniai kompleksai. Centrinės pastatų grupės kompleksą dažniausiai sudarė gyvenamasis ir du-trys ūkiniai pastatai. Pagal planinę situaciją galima išskirti 2 planinius tipus: žiedinę – pastatai išdėstyti apie kiemą iš visų keturių pusių, bei linijinę - pastatai išdėstyti išilgai kiemo iš šiaurės ir pietų pusės [29].

Šiuo metu Karklė paskelbta etnokultūrinio draustiniu.

Šaičiai

Pavadinimas kilęs nuo asmenvardžio, XVII a. vid. gyveno ūkininkas Tom Scheip. Kaimas galutinai susiformavo iš 3 kaimaviečių: Szurlig Michel, Pleiken Gerge, Scheipen Thoms XIX a. II pusėje. Po kaimų suvienijimo 1905 m., jau vadinamame Šaičių kaime, gyveno 175 gyventojai. Tik senajame Šaičių centre sodybos buvo kompaktiškiau išsidėsčiusios, likusios buvo įsikūrusios vienkiemiuose.

Didžiulių pokyčių Šaičiams sukėlė sovietinės kariuomenės poligono įkūrimas (1953-1956 m.). Kuris įkurtas teritorijoje nuo Rikinės upelio iki Palangos prieigų. Šioje zonoje buvusios sodybos iškeltos į gretimas gyvenvietes (Anaičius, Girkalius).

Nemirseta

Pavadinimas kilęs iš asmenvardžio Nemira, vėliau pavadinimas suvokietėjo. Tai viena seniausių pajūrio vietovių, kuri VIII – XIII a. priklausė Palangos prekybiniam centrui. Nuo XIII a. perėjo ordino valstybės žinion. Po 1422 m. galutinio sienų nustatymo su Žemaitija tapo pasienio punktu. 1773 m. pastatytas vėjo malūnas. Nuo XVIII a. II pusės veikė pašto įstaiga. Nuo XIX a. trečio dešimtmečio pradėjo kurtis kurortas. 1833 m. Nemirsetoje gyveno 164 gyventojai, 1926 m. – 197. Gyvenvietė savo pobūdžiu skyrėsi nuo kitų kaimų. Čia XIX a. pab. – XX a. pr. buvo pastatyta keletas vasarnamių, veikė viešbutis - karčema, pasienio muitinės punktas, gelbėjimo stotis. Nemirseta XX a. pradžioje pradėjo garsėti kaip kurortas, veikė 14 kambarių viešbutis. Valstiečių sodybos išsidėstė į rytus nuo pagrindinio kelio. XX a. II pusėje Nemirsetos centre įsikūrė karinis dalinys, vasarnamiai buvo nugriauti, kurhauzas rekonstruotas, buvo pastatytas naujas kareivinių ir gyvenamųjų namų kariškiams kompleksas.

Palanga

Senovėje žvejų gyvenvietė buvusi Palanga rašytiniuose šaltiniuose pirmąkart paminėta XII a. Gyventojai vertėsi ne tik žvejyba, bet ir rinko gintarą, kuris prekybininkų keliais pasiekdavo tolimas Europos ir Azijos šalis.

XIX a. Palanga pradėjo virsti į kurortą – tai didelis į miestelį atsikėlusiu grafų Tiškevičių dinastijos nuopelnas. Buvo įkurtas parkas, pastatyti nauji dvaro rūmai, įrengtas uostas, įkurtos gydyklos, pastatyta nauja bažnyčia, nutiestas jūros tiltas. Spaudos draudimo laikotarpiu per Palangą ėjo knygnešių keliai. Kurorte 1899 m. suvaidintas pirmasis nacionalinis spektaklis Lietuvoje A. Keturakio „Amerika pirtyje“.

Pastaraisiais metais kurorte įrengta daug naujų įvairiausio lygio viešbučių ir svečių namų. Palangoje taip pat yra kelios tikrai puikios sanatorijos, gydančios vestibuliarinio aparato, nervų sistemos, širdies-kraujagyslių sutrikimus. Tad poilsį galima derinti ir su sveikatos sutrikimų gydymu.

Kurorte veikia daugybė užėigų, kavinių, restoranų, diskotekų, barų ir naktinių klubų, kazino. Mėgstantiems aktyvų poilsį - vandens motociklai, dviračiai, žirgai, teniso kortai, baseinas, pirčių kompleksas ir t.t. Pasivaikščiojimui ar pasivažinėjimui dviračiu – daugybė takų. O kiek toliau į pietus, į Klaipėdos pusę - Pajūrio regioniniame parke išpūdingi laukinės ir rūsčios gamtos vaizdai.

Viena iš gražiausių Palangos vietų - Tiškevičių rūmai ir juos supantis didžiulis E.Andre projektuotas parkas. Rūmuose įsikūręs Gintaro muziejus, kuriame visa gintaro įvairovė, o inkluzų kolekcija – didžiausia pasaulyje. Gintaras – Lietuvos simbolis. Rugsjūčio vakarais rūmų terasoje vyksta koncertai ir poezijos vakarai. Kultūrinės pramogos Palangoje kurortinio sezono metu labai įvairios.

Kurorte yra įdomus Paryžiuje kūrusio lietuvių menininko Antano Mončio muziejus. Jo nedidelėje ekspozicijoje - ekspresyvūs, didelės meninės jėgos darbai. Savicko galerijoje - visada įsimintinos šiuolaikinių dailininkų darbų parodos. Senosios Palangos vaizdų galima pamatyti miesto Kraštotyros muziejuje.

Palanga – į medžių ūksmę paniręs kurortas, gražus bet kuriuo metų laiku. Vėsesniu metų laiku – tai puiki vieta konferencijoms, seminarams rengti.

Pirmą kartą Palanga buvo paminėta 1161 m. birželio 15 d., danams užėmus Palangos pilį, nors kai kurie šaltiniai nurodo, kad pirmąkart Palanga paminėta tik 1253 m.

Palangos teritorijoje žmonės gyveno jau III-I tūkstantmetyje pr. m. e. Rasta šio laikotarpio akmeninių, titnaginių, raginių kirvių, ietigalių. III—IV a. kapinyne rasta Romos monetų, žalvarinių papuošalų, geležinių įrankių ir ginklų, VIII—XIII a. kapuose — kuršiams būdingų žalvarinių ir sidabrinių papuošalų, ginklų, svarstyklių, gintaro kabučių ir karolių. 1300-1413 m. Palangoje ant Birutės kalno veikė stulpinė stebykla Saulės ir Mėnulio judėjimui sekti ir kalendoriui tvarkyti.

XIII ir XIV a. buvo žvejų kaimas. Jį kelis kartus buvo užgrobę Livonijos ir Kryžiuočių ordinais. XV—XVII a. Palanga buvo svarbiausias Lietuvos uostas. Nuo 1547 m. minima kaip miestelis. XVI a. pabaigoje pastatyta bažnyčia. 1600 m. leista rengti vieną savaitinį turgų ir du metinius prekymečius. Vėliau prekybos privilegijos buvo išplėstos. 1701 m. Švedijos kariuomenė išgriovė uostą. 1791 metais Varšuvos ketverių metų seimas Palangai kaip karališkam miestui suteikė Magdeburgo teises.

Šventoji

Gyvenvietė, nuo 1973 m. administraciškai priklausanti Palangos miestui. Apie 2000 gyventojų. Turi seniūnijos statusą.

Šventosios gyvenvietė išsidėsčiusi Šventosios upės kairiajame krante (per ją nutiesti 3 tiltai), jai įtekant į Baltijos jūrą. Šiauriniame Šventosios pakraštyje, kur baigiasi Šventosios gyvenvietės ir viso Palangos miesto riba, veikia Būtingės pasienio postas ir muitinė. Čia artimiausias kelias į Latvijos miestus Liepoją ir Rygą. Yra Švč. Mergelės Marijos Jūrų Žvaigždės bažnyčia, mokykla, ambulatorija, paštas, daug viešbučių, upės pakrantėje (gyvenvietės rytuose) yra Šventosios estrada, miške prie kelio Klaipėda-Liepoja - Šventosios kapinės.

Šventoji - tai sena žvejų gyvenvietė įsikūrusi prie upės žiočių. Šventoji 1542 m. pažymėta H. Celijaus žemėlapyje. Vietiniai gyventojai prekiaudavo su kaimynais, čia atvykdavo svečių šalių pirkliai. Šventosios uostas sudarė rimtą konkurenciją kitiems uostams, ypač kai anglų pirkliai gavo privilegiją įrengti uostą, į kurį galėtų įplaukti dideli prekybiniai laivai. 1685 metais Šventosios gyvenvietei buvo leista savarankiškai prekiauti ir vystyti jūrų verslą, tai ženkliai pagerino uosto ekonomiką. 1701 m. Šiaurės karo metu Šventosios uostas buvo sugriautas. Viltis atstatyti Šventosios uostą ruseno visada. Jau XVIII a. buvo teikiami įvairūs uosto atstatymo projektai. Tik 1923-1925 m. buvo pradėti uosto atstatymo darbai. 1939-1940 m. buvo tvarkomi pietinis ir šiaurinis molas. Tačiau didelės gramzdos laivai į šį uostą negalėdavo įplaukti, kadangi smėlis užnešdavo uosto vartus. Po karo uosto teritorija priklausė žvejybos ūkiui „Pajūris“.

2.2. Rekreacijos kaitos raida

Bendra apžvalga

Sovietmečiu Lietuvos pajūryje ryškėjo penkios architektūrinės kompozicinės kryptys:

- ✓ Mobilų, laikino pobūdžio statinių ir įrenginių statyba ir naudojimas.
- ✓ Senų, dažniausiai etnografinę architektūrinę vertę turinčių statinių pritaikymas rekreacijai (žvejų sodybos), išlaikant tradicines formas, medžiagas, konstrukcinę sandarą. Nauji pastatai statyti kopijuojant senosios architektūros formas.
- ✓ Nauji, originalūs pastatai suprojektuoti kūrybiškai modifikuojant senosios architektūros tradicijas.
- ✓ Nauji, originalūs modernios architektūros statiniai (poilsio namai „Žilvinas“).
- ✓ Pastatai pagal tipinius projektus, jų architektūroje dominuoja pasikartojantys

standartiniai elementai, tūriai [40].

Visos penkios kryptys egzistavo ir buvo vystomos iki 1990 metų. Labai svarbu tai, kad Lietuvos pajūrio kurortuose nebuvo toleruojama tipinė statyba bei stambūs tūriai, gožiantys gamtą (pvz., „Neringos“ poilsio namų devynių aukštų korpusas).

Iki 1990 metų Lietuvos pajūrio rekreacinės architektūros plėtra įvairiose regiono dalyse turėjo skirtingą raišką. Kuršių nerijoje vyravo pamario žvejų sodybų architektūros dvasia. Didžiosios Palangos ruože buvo matomi didžiausi pokyčiai, pasireiškę kūrybiniu laisvumu ir eksperimentu. Palanga buvo tapusi savotišku architektų kūrybinių bandymų poligonu, kur laisviau galėjo reikštis naujų stilistinių bruožų paieškos (kavinės „Banga“ statinys, „Vasaros“ restoranas, poilsio namai „Žilvinas“ ir kt.).

Architektūros formavimas pagal vientisesnę kompozicinę ir stilistinę koncepciją iki 1990 metų vyko tik Neringoje ir Vanagupėje. Ir Palangoje, Šventojoje buvo stebimas architektūrinis chaosas. Tiesa, išsaugotos Senosios Palangos architektūrinės vertybės - senosios vilos, parkas, kurortiška Basanavičiaus gatvė, išlaikyta pagarba želdiniams.

Melnragė, Giruliai

Poilsiu ir pramogoms pajūrio vietas klaipädiečiai pradėjo naudoti XIX amžiuje. XX a. pirmoje pusėje Klaipėdos pajūrio rekreacinė zona ėjo nuo miesto į šiaurę apie dešimtį kilometrų, iki Olando kepurės. Šioje pajūrio juostoje kaip kurortai plėtojosi dvi gyvenvietės: Melnragė ir Giruliai.

Arčiausiai miesto buvo Melnragės pliažai, Sis kaimas, kurį sudarė Pirmoji Melnragė ir Antroji Melnragė, nuo seno vertėsi žvejyba ir šiek tiek žemdirbyste. Melnragė užėmė apie keturis kilometrus pajūrio ruožo. Gyvenvietė plėtojosi netolygiai, buvo pakilimų ir atoslūgių. 1785 m. Melnragėje minimos tik septynios sodybos. Vėliau kaimo teritorija plėtėsi, 1833 m. čia gyveno 106 žvejai ir žemdirbiai. Pajūryje pradėję veikti pliažai skatino Melnragės vystymąsi: 1848 m. čia jau stovėjo 23 gyvenamieji namai, kuriuose gyveno 175 žmonės. Nors senesnė buvo Antroji Melnragė, tačiau, būdama arčiau miesto ir pliažų, Pirmoji v ją greitai aplenkė. XIX a. pabaigoje visame Melnragės kaime gyveno 560 gyventojų. XX a. pradžioje sumažėjo gyventojų, nes dalis persikėlė į miestą.

1933 m. Melnragei buvo suteiktos kurortinės gyvenvietės tesės. Kai kurie turtingi klaipädiečiai čia pasistatė vilas. Tačiau miestui nepriklausančiai Melnragės bendruomenei buvo sunku tvarkyti gyvenvietę. Prieš karą Čia nebuvo nei elektros nei kitokių patogumų.

Nebuvo bendrų gyvenvietės planavimo sprendimų. Iki pat Antrojo pasaulinio karo Melnragė išsaugojo senąjį vaizdą: netoli pliažų, ant kranto, stovėjo valtys ir džiuvo tinklai.

Poilsiautojai, kuriuos melnragiečiai priimdavo gyventi, skatino kaimo augimą: 1939 m. čia nuolatinais gyveno 800 gyventojų.

Kur kas gražiau už Melnragę atrodė Girulių kurortinė gyvenvietė. 1863 m. šią vietovę iš valstybės išsinuomojo Klaipėdos pirkliai ir poilsiui įrengė kurortą. Netrukus ant kalvos atsirado puošnių medinių vilų. Aplinkiniame miške buvo pasodinta retų atvežtinių medžių, nutiestas kelias į Melnragę. 1923 šiame kurorte stovėjo 17 medinių vilų. Girulius klaipeidiečiai gausiai pradėjo lankyti nuo 1892 m., kai buvo nutiestas Klaipėdos-Bajorų geležinkelis. Be to, pamariu per mišką palei kelią buvo nutiestas specialus dviratininkų takas.

Gausėjant poilsiautojų, plėtėsi maitinimo bei pramogų objektų statyba. XX a. pradžioje Giruliuose jau veikė kurhauzas, trys restoranai. Atsirado Giruliuose ir gydymo bei sveikatingumo namų. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą čia pastatyta vaikų sanatorija, kurioje gydėsi ir ilsėjosi vargingų šeimų vaikai iš visos Gumbinės sritys. XX a. pirmoje pusėje Girulių kurorte veikė karšto vandens vonios, kuriomis gydydavosi žmonės, sergantys nervų, širdies, plaučių ligomis. Ypač smarkiai Giruliai augo XX a. ketvirtajame dešimtmetyje: 1936 m. tarp geležinkelio ir jūros buvo suplanuotas naujas rajonas. Prieš Antrąjį pasaulinį karą Giruliuose iškilo ir didesnių pastatų: 1936 m. pastatyti nauji dviaukščiai Lietuvos žurnalistų sąjungos poilsio namai. Klaipėdos pedagoginis institutas Giruliuose turėjo savo bendrabutį.

Spaudoje buvo keliamas klausimas dėl šio kurorto prijungimo prie Klaipėdos. Tačiau to nebuvo padaryta.

XX a. pradžioje kurortais virto ir toliau nuo miesto esantys kaimai: Kalotė, Nemirseta.

Pokario metais Giruliai įjungti į Klaipėdos miesto ribas. Čia įkurta vaikų tuberkuliozės sanatorija, vasaros metu veikia kelios pionierių stovyklos [29].

Palanga

Seniausios žinios rodo, kad Palanga buvęs žvejų kaimelis įsikūręs prie Ronžės upelio Baltijos jūros pakrantėje. Istoriskai Palanga žinoma nuo XIII a.

Palangos vasarvietė ėmė garsėti XIX a. vasarotojų čia traukė istorinė romantika, o taip pat įdomus pajūris, maloniai veikdavo kopos, sveikas, sausas pušynas. Iš senų laikų Palanga buvo žinoma kaip viena iš geriausių Baltijos nervų ir kitų sutrikimų gydyklų. Grafui Mykolui Tiškevičiui pastačius gražius mūrinius dvaro rūmus (1897 m), įruošė savo giminės vasaros rezidenciją. 1890-1899 m. pagal Ed. Andrė projektą buvo įruoštas vienas gražiausių Lietuvos parkų. Tiškevičiai pastatė svetainę, daugybę vasarnamių, išplanavo vasarvietę,

1908 m. išgręžė artezinį šulinį, įvedė elektrą. 1909 m. Palangoje vasarojo ir gydėsi jau apie 4000 žmonių, kurių dalis buvo iš Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos, Lenkijos, Rusijos. Tiškevičių dėka Palanga buvo reklamuojama kaip lenkų vasarvietė. Lietuviškai kalbančių poilsiautojų buvo nedaug.

Nepriklausomybės metais iki naujos okupacijos Palanga išliko kaip gražiausia Lietuvos vasarvietė ir svarbus pajūrio miestas. Buvo išvesta daug naujų gatvių pastatyta daug vasarnamių, sutvarkyti paplūdimiai, įruožta eilė prekybos įmonių - krautuvių, valgyklų, užkeigų, svetainių, viešbučių, sanatorijų, sporto stadionas.

1939 m. Palangoje buvo 2513 nuolatinių gyventojų, tačiau vasaros sezono metu gyventojų skaičius padidėdavo kelis kartus.

Kaip po Pirmojo pasaulinio karo, 1938 m. gaisro, taip ir po Antrojo pasaulinio karo Palanga buvo atgaivinta ir išplėsta. 1963 m. Palanga paskelbta respublikinio pavaldumo miestu.

XIX a. pabaigos XX a. pradžios vasarnamių architektūroje galima pastebėti kelių architektūros stilių tendencijas. Žymi Šveicarijoje paplitusių sale tipo užmiesčio vilų įtaka: bokšteliai, erkeriai, aukšti stogai ant kronšteinų. Pastatai apjuosti atviromis galerijomis, pridengtomis prailgintų pastogių.

XX a. pradžioje Palangoje daugelis pastatų buvo vieno aukšto, mediniai. Vasarnamiai daugiausia buvo statomi karkaso konstrukcijos su užpildu. Pastatai minimalios architektūros, dekoru elementų nedaug.

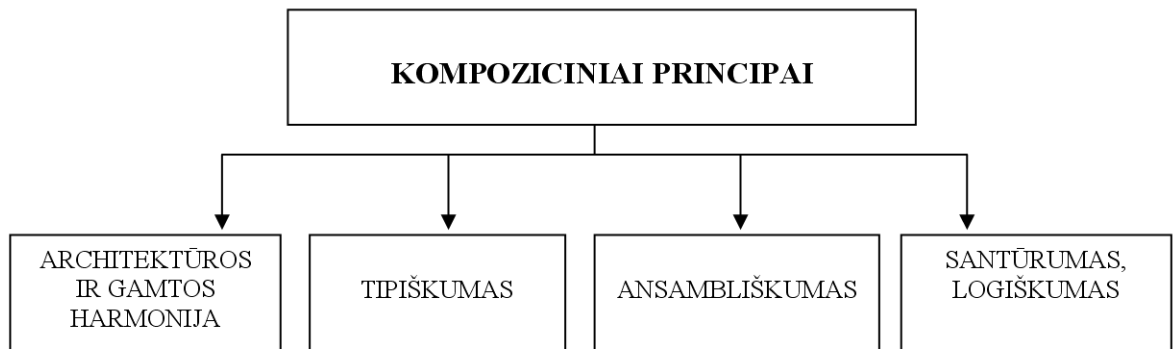
Šventoji

Šventoji visų pirma žinoma dėl buvusio uosto, kurį reikia sieti su Lietuvos jūrininkystės pradžia, žinoma iš XIII a. vidurio. Prie Šventosios uosto buvo išaugęs ir Šventosios miestelis. XIX a. pabaigoje sugriautas Šventosios uostas vėl buvo atstatytas Nepriklausomybės metais. Pamažu Šventoji virto žvejų uostu. 1937 m. nustatytos uosto ribos, paruoštas miestelio planas. Greitai buvo pastatyta keliasdešimt namelių žvejų šeimoms; pradėtos statyti vilos, tiesiamos gatvės, apsodinti smėlynai. Iš mažo šiaurinio žvejų kaimelio Šventoji virto miesteliu.

Po karo Šventoji tampa centrine Pajūrio žuvininkystės gyvenvieta. Gyvenamoji teritorija užstatyta 1-2 aukštų mūriniais ir mediniais namais. Vasaros sezono metu čia susirenka tūkstančiai poilsiautojų. Šiandien Šventoji yra sudėtinė poilsinių Lietuvos pajūrio kompleksų dalis.

3. LIETUVOS PAJŪRIO REKREACINIŲ ĮSTAIGŲ ARCHITEKTŪRINĖ KOMPOZICIJA

3.1. Kompoziciniai principai

3 pav. Kompoziciniai principai [32].

Kuriant rekreacinę aplinką, nepamiršta praktinė daiktų ir statinių paskirtis, utilitariausius architektūrinius objektus pajungė bendram stiliui, masteliui, vieningam kompleksiskumui, intuityviai, bet teisingai suvoktiems estetikos dėsniams. Taip atsitiko todėl, kadangi tradicinė architektūra nėra vien tik paprasta statyba, konstrukcinių elementų suma, tai savotiškas meno išraiškos lygis, taip atsitiko kaip tik dėl to, kad buvo sugebėta rasti ryši tarp žmogaus ir erdvės, tarp žmogaus ir pastato, tarp pastato ir aplinkos.

Rekreacinėse įstaigose pirmiausia vadovaujamosi patogumo, tikslingumo, ekonomiškumo ir estetiškumo reikalavimais. Šių reikalavimų yra laikomasi kompleksiskai, bet kiekvienu konkrečiu atveju teikiant pirmenybę tam, kuris geriau atitinka pastatų ir komplekso paskirtį, vietą ir reikšmingumą. Šių pagrindinių reikalavimų laikymasis, veikiant kartu socialiniams - ekonominėms, istorinėms ir kitoms specifinėms vietos sąlygoms, daro didžiulę įtaką rekreacinių įstaigų kompozicijai. Vystantis, jos kompozicijoje formuojasi **specifiniai principai**, tokie architektūrai yra būdinga:

- ✓ architektūros ir gamtos harmoniškumas;
- ✓ lankstus tipiškumas;
- ✓ ansambliškas;
- ✓ saikingumas bei logiškumas.

3.1.1. Architektūra ir gamtinė aplinka

Architektūros ryšys su jos aplinka, gamta yra be galo tamprus. Rekreacinėse įstaigose atskiri jų elementai, visada yra statomi atsižvelgiant į reljefą, vandens telkinius, vietovės grožį, vyraujančius vėjus bei saulėtumą. Tai sudaro pagrindą laisvam, natūraliam pastatų išplanavimui. Toks išplanavimas teikia daug patogumų ūkinio - gamybinio proceso, priešgaisrinio saugumo, higienos, mikroklimato sudarymo, o taip pat estetiniu atžvilgiu.

Apželdinimas dekoratyviniais medžiais bei krūmais, vaismedžiais, gėlių darželiais yra vienas iš pagrindinių komponentų, formuojantis rekreacinėse įstaigose meninį vaizdą, be to, jis atlieka ir svarbią praktinę funkciją: apsaugo pastatus nuo vėjo, sudaro palankesnes mikroklimatines sąlygas. Kompoziciniu atžvilgiu intensyvus apželdinimas sujungia atskiras pastatų grupes ir labai pagerina rekreacinės aplinkos estetinę išraišką, būdingą lietuviškam peizažui.

3.1.2. Tipiškumas

Lietuvos pajūrio ruožo, rekreacinių įstaigų architektūrinis ansamblis nėra vientisas. Atskirose įstaigose susiformavo skirtingi pastatų tipai, yra ir tokių pastatų, kurių tipai yra bendri visom rekreacinėms įstaigoms. Toks tipiškumas - dėsningas ilgų kūrybinių ieškojimų, planinių, tūrinių, konstrukcinių ir estetinių savybių tobulinimo ir tinkamiausių, atsižvelgiant į vietos sąlygas, pastatų atrankos išdavas. Būdingiausia tai, kad šis tipiškumas nėra sustingęs, monotoniškas. Jis gyvas, ivairiaformis, leidžiantis derintis prie įvairių sąlygų ir poreikių. Tai pasiekama dėstant pastatus ir apželdinant, o taip pat panaudojant gana įvairias kompozicines priemones.

Tipiškumas išgaunamas, remiantis patyrimu, dėsningai per ilgą laiką, nuosekliai stengiantis paprasčiausiomis ir ekonomiškiausiomis priemonėmis, sukurti tinkamiausius vietos reikmėms pastatus. Rekreacinėse įstaigose pastatų tipiškumas nesudaro monotoniško įspūdžio. Tai pasiekta pastatų išdėstymo ir kompozicinių išraiškingumo priemonių įvairumu.

3.1.3. Ansambliškas

Rekreacinių įstaigų organiškumas pasireiškia ir jų ansambliniame pobūdyje, vieningume, kur akivaizdžiai atsiskleidžia visų pastatų glaudus funkcinis tarpusavio ryšys ir kompozicinių - meninių savybių verte. Kai kurioms įstaigoms - būdingas pastatų planinių ir

tūrinių sprendimų vieningumas, ansambliškas ryšys, glaudi funkcinė jungtis. Kompleksuose labiausiai atsiskleidžia kiekvieno, kad ir nežymaus pastato ar statinio vaidmuo, kompozicinė logika ir estetinė - meninė vertė. Išryškėja kompozicinės - erdvinės ašys, įdomios perspektyvos, tūrinės erdvinės sintezės siekimas tarp atskirų pastatų grupių, pastatų ir aplinkos.

Kai kuriose rekreacinėse įstaigose, architektūrai yra būdingas ansambliškumas. Kiekviena įstaiga sudaro nedidelį ansamblį. Pastatų ryšys iš pirmo žvilgsnio atrodo lyg ir atsitiktinis, tačiau yra taip sudarytas, kad negalima išimti arba perkelti į kitą vietą nei vieno elemento, nesuardžius viso užėigos komplekso vienybės.

Kai kurie pastatai (ypač pavėsinės), atskirai paėmus, niekuo nepasižymi, jų formos kartais yra labai paprastos, pritaikytos tiesioginiams utilitariniams reikalams. Tačiau visame pastatų komplekse, kuomet atsiskleidžia jų padėtis ir vaidmuo užėigoje, pastebime jų kompozicinę logiką ir estetinį pilnavertiškumą.

Atskiruose pastatuose kompozicijos pagrindą sudaro glaudus vidaus išplanavimo ryšys su eksterjeru, planinės struktūros, erdvinės formos ir išraiškingumo priemonių optimalūs santykiai. Pastatų kompleksuose, sudarančiuose ansamblius, išryškėjo naujas, esminės reikšmės veiksnys - kompozicinės tūrinės - erdvinės sintezės siekimas, sąlygojamas ne tik atskirų pastatų, kiek viso komplekso funkcinės paskirties ir supančios aplinkos reikalavimų.

Rekreacinių įstaigų ansamblių savitumą nulemia įvairios paskirties pastatų pagrindinių dalių (sienų, stogo) proporcijų panašumas, antraeilių, atspindinčių pastato vidinę struktūrą ir paskirtį elementų bei jų detaliu maštaringumas (pvz., pirčių kolonos, pastatų išdėstymas). Žiūrint į pastatus iš tolo, kol dar nematyti smulkesnių detalių į akis krinta būdingos jų proporcijos, stogų formos, tūriai ir jų sienų plokštumų atžvilgiu. Atsikartojantys pastatų stogų tipai (keturšlaičiai, čiukuriniai) pasižymi silueto įvairumu ir išraiškingumu. Tačiau tai nesudaro pastatų kompleksų kompozicinio vieningumo, tik pagyvina ir praturtina jų meninę išraišką.

Architektūrinę užėigos išraišką formuoja visi sklypo elementai. Šių elementų tarpusavio kompozicijoje svarbūs kontrastuojantieji deriniai. Apželdinimo aukštis paprastai kontrastuoja su pastatų aukščiu, o ten, kur greta pasodinti medžiai ir krūmai, jų aukščiai kontrastuoja tarpusavyje. Žemos tvoros yra kontrastingos pastatams ir ypač medžiams. Tačiau rekreacinių įstaigų pastatų deriniuose kontrastas ne tik nėra būdingas, bet ir nėra pagrindinė priemonė estetiniam užėigos vaizdui sudaryti. Čia dažniau taikomas saikingas perėjimas iš vienos formos į kitą.

Reikia atkreipti dėmesį į gerą erdvės organizavimą užėjose. Pagrindinį kiemą paprastai formuoja maždaug artimų dydžių pastatai, o žymiai didesnio tūrio pastatai statomi gerokai atokiau nuo visų kitų. Mažesnių kiemų organizacija daro jaukų įspūdį, kai pastatai ir apželdinimas glaustai ir skoningai išdėstytas nedideliame plote. Ansamblinį rekreacinių įstaigų architektūros pobūdį dar labiau sustiprina panašios pastatų pagrindinių dalių proporcijos, atskirų mažesnių elementų ir detalių mastelis pagrindinių plokštumų ir tūrių atžvilgiu, įvairūs stogų siluetai, apželdinimas ir harmoniškas mažųjų architektūros formų įjungimas. Visa tai sudaro harmoningą vientiso ansamblio visumą.

3.1.4. Santūrumas, logiškumas

Vienas iš pačių būdingiausių rekreacinėse įstaigos architektūros kompozicinių principų yra saikingumas, logiškumas ir subtilus kompozicinių - meninių išraiškingumo priemonių panaudojimas.

Rekreacinių įstaigų architektūra neperkrauta dekoratyviniais elementais. Joje labai santūriai ir subtiliai naudojamos spalvos, ornamentas, medžiagos faktūra, kontrastas ir niuansai. Dekoratyviniai elementai organiškai susiję su pastatų struktūra ir kompleksų kompozicija.

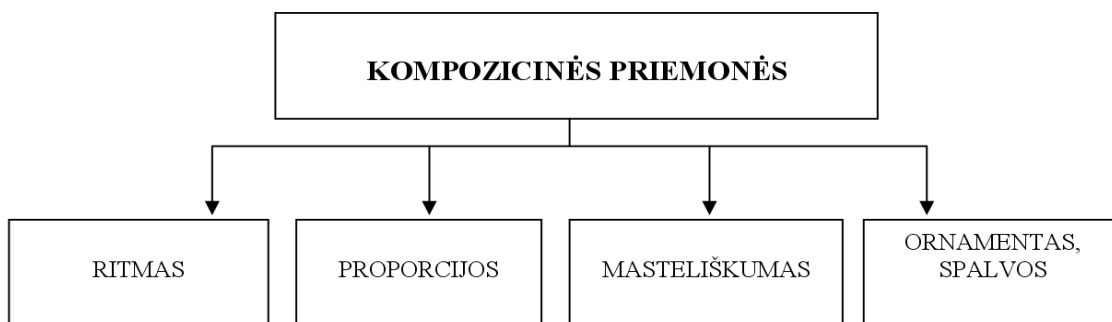
Nepaprastai ryškus bruožas - tai kompleksinis konstrukcinių - tektoninių ir meninių uždavinių sprendimas, pasireiškiantis glaudžia konstrukcijos ir dekoro sinteze, pačių konstrukcijų dekoratyvumas, ornamentai nesusmulkinami, sudaro gerą santykį su pastatų visuma, medinių pastatų spalvinimas atitinka tektoninį dalijimą. Išorėje naudojamos kontrastingos, ryškios spalvos, o viduje - niuansinis spalvingumas.

Mūriniuose pastatuose išradingai taikomos natūralių statybinių medžiagų spalvinės savybės jų formos ir faktūros ypatumai. Kiekvienoje medžiagoje randamos specifinės išraiškos priemonių galimybės.

Dekoratyvūs elementai dažniausiai tarnauja ne vien meninės išraiškos sukūrimui, bet ir praktiniams reikalams. Jie organiškai susiję su pastatų struktūra.

Konstrukcinių ir meninių uždavinių kompleksinis sprendimas, konstrukcijos ir dekoro sintezė yra vienas būdingiausių rekreacinių įstaigų architektūros kompozicinio vieningumo, logikos pasireiškimų [32].

3.2. Kompozicinės priemonės

4 pav. Kompozicinės priemonės [32].

Būdingiausios rekreacinių įstaigų pastatų proporcijos pasireiškė sienų ir stogų, sienų ir skliauto, sienų ir prieangių santykiuose. Jų susidarymą sąlygojo, visų pirma, praktiniai utilitariniai reikalavimai (būtinai pastatų aukštis, plotas, stogų nuolydžio optimalumas, atsižvelgiant į klimato sąlygas ir kt.), o taip pat grožio siekimas. Rekreacinių įstaigų architektūroje naudojamos būdingas įvairių pastatų proporcijos. Pagrindinių pastatų sienų ir stogo aukščių santykis yra 1:1,3 arba 1:1. Kitiems užėigų pastatams (pirtims, nameliams) būdinga tai, kad stogų aukštis yra didesnis arba lygus sienų aukščiui, bet nemažesnis už jį [43].

Ritmas

Ritmas rekreacinių įstaigų architektūroje pasireiškia nesudėtingomis priemonėmis. Jį sudaro sienų vainikai, šasparos, išsikišę ir įtrauktos pastatų dalys, durys, langai, kolonos ir kt. Ritmas rekreacinių įstaigų pastatuose ne visada būna metrinis, t.y. ritminiai akcentai pasikartoja nevienodais intervalais. Plačiąja prasme ritmą sudaro sudėtingesnių elementų ir formų pasikartojimas. Užėigose nesistengta specialiai naudoti ritmo pastatų ir ansamblių išraiškumui pasiekti, čia ritmas susiduria, sprendžiant konstrukcinius ir funkcinius uždavinius (išdėstant langus atitinkamai lankytojų vietų pasiskirstymui patalpose), atremiant kolonomis pastatų (pirčių) perdengimą ir t.t.

Ritmas ypač ryškiai pasireiškia dideliuose pastatuose su daugeliu angų sienose. Ritminius akcentus pirtyse sudaro kolonos, intervalus – tarpstulpiai. Dominuojantys akcentais yra langai, durys ir kt.

Mastelis

Nuo ritmo žymia dalimi priklauso ir pastato mastelis, nes jis, be kitų būdų, dažnai reiškiamas ritmišku tūrių paviršiaus ar erdvės dalinimu.

Rekreacinių įstaigų architektūroje mastelį sąlygoja du pagrindiniai veiksniai: pastato dalių ir žmogaus matmenų santykis ir pastato visumos bei jį supančios gamtinės ir architektūrinės aplinkos santykis. Mastelio rodikliai yra kai kurie ryškūs pastato elementai (durys, langai ir kt.). Mastelis ypač ryškus ansamblyje, kai eilė nevienodo paskirties pastatų, nežiūrint tipologinių skirtingumų ir kai kurių kontrastų, sudaro vieningą visumą.

Rekreacinėse įstaigose, naudojamos įvairios kompozicinės išraiškingumo priemonės: spalva, ornamentas, faktūra, sukuria pilnavertį pastato meniškumą. Visos šios priemonės tradicinėje užieigų architektūroje yra glaudžiai tarpusavyje susijusios, papildo ir padeda viena kitai.

Šių priemonių panaudojimo pobūdis žymia dalimi priklauso nuo pastato funkcinės paskirties, bei statybinių medžiagų. Pastato paskirtis diktuoja ir sąlygoja plano sprendimą, tūrinę formą, padėtį sklype, nuo to priklauso jo reikšmingumas.

3.3. Rekreacinės architektūros vertinimo kriterijai

3.3.1. Kriterijų analizė

Išryškinius rekreacinės architektūros specifika, galima atlikti jos vertinimo aspektus, kurie yra tiesiogiai susiję su rekreacinės architektūros, kaip aplinkos formavimo meno, meninės kokybės ir harmonijos paieška. Ji remiasi tinkamu objekto formos, funkcijos ir aplinkos santykiu. Tokį modelį sąlygiškai galima būtų pavadinti harmoningo trikampio principu, ir jis gali būti taikomas visoms šiuolaikinės architektūros šakoms vertinti. Tačiau pasirinktų aspektų reikšmė vienu ar kitu atveju yra skirtinga, šiuo atveju – trikampio kraštinės nėra lygiavertės. Aspektų svarbos hierarchiją sąlygoja būtent rekreacinės architektūros specifika – į pirmą vietą iškeliamas santykis su aplinka (gamtinė, urbanistine), o po to forma ir funkcija. Ši vertinimo kriterijų sistema grindžiama šiuolaikinės architektūros postulatais ir yra artima V. Stausko siūlytai bendrajai architektūros vertinimo sistemai, bet labiau detalizuota ir specialiai pritaikyta rekreacinės architektūros specifikai.

Vertinimas gali būti skaidomas į du sąlyginius lygius. Vieną vertus, rekreacinė architektūra turėtų būti vertinama visuomenės požiūriu, vizualiniu aspektu - vien tik iš išorės. Dauguma kurorto lankytojų yra veikiami vien tik bendrojo vaizdo. Pirmiausia jie regi visumą, kuri formuoja aplinką, t. y. gamtos elementus ir pastatus – jų formas. Funkciniu požiūriu statinys jiems nerūpi, kaip ir jo teikiamas komforto lygis. Taigi šiuo atveju

svarbiausia yra aplinka ir forma. Funkcijos reikšmė svarbi tiems, kurie poilsiauja ar dirba konkrečiame rekreaciniame pastate ar komplekse. Kitais atvejais vertinimo aspektų svarba keistūsi atitinkamai pagal architektūros šakos specifiką. Pvz., vertinant individualią statybą, sąlyginė pirmenybė turėtų būti teikiama statinio funkcijai, kaip pirminei tokios statybos prielaidai. Architektūros vertinimą reikšmingai veikia ir esama aplinka. Jei statyba vyksta senamiestyje, tai kontekstualumas ir esamų vertybių užstatymo respektavimas yra vienas svarbiausių aspektų, ribojančių formos raiškos būdus. Žymiai laisvesnė jos sklaidos galimybė atsiranda vykstant naujoms statyboms, kurių nevaržo nei gamtinės, nei antropogeninės vertybės. Todėl šiuo atveju forma gali tapti dominuojančiu aspektu.

Deramas objekto santykis su aplinka yra vienas pagrindinių rekreacinės architektūros vertingumo požymių – visų pirma dėl jau anksčiau nurodytų būdingų šios architektūros šakos bruožų ir tiesioginės priklausomybės nuo rekreacinės aplinkos. Aplinkos sąvoka šiuo atveju jungia tiek esamus gamtinius išteklius, tiek ir susiklosčiusį urbanistinį-architektūrinį klotą. Greta tinkamo gamtinių, rekreacinių išteklių išnaudojimo privalumas, teiktinas gamtinių vertybių respektavimui ir būdingas lietuviškai rekreacinei architektūrai. Šią tradiciją atspindi išlikusios senosios vilos - vertingas dažniausiai XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios kurortams būdingos architektūros palikimas Lietuvos pajūryje. Antra vertus, ypač svarbus yra naujų objektų kontekstualumas su susiklosčiusia urbanistine situacija ir kultūros paveldo respektavimas. Toks santykis galėtų padėti išsaugoti būdingą regioninę savastį, atliekant šiuolaikinės rekreacinės architektūros tendenciją nepasiduoti visuotinei kraštovaizdžio ir architektūros niveliacijai.

Statinio forma neatsiejama nuo principinių šiuolaikinei architektūrai keliamų reikalavimų. Išskirtinis rekreacinės veiklos pobūdis, kurio metu „einama iš realių buitinių situacijų į dirbtines, žaidybines, siekiama atsipalaidavimo, malonumo, džiaugsmo“ apibrėžia ypatingą rekreacinės architektūros formos saviraišką, kuriai reikia nekasdienių, netradicinių raiškos būdų. Priimtinos visos stilistinės kryptys ar jų modifikacijos. Tačiau meninė vertė priklauso nuo kompozicinės stilistikos vientisumo ir harmonijos, deramo santykio su aplinka, idėjos originalumo, novatoriškumo, taip pat tinkamų konstrukcinių sprendimų (pvz., konstrukcinių medžiagų naudojimo, atsižvelgiant į vietos regionalumą). Be to, labai svarbus yra emocinis poveikis, kurį sukelia objekto forma. Jis neturėtų skatinti pernelyg dramatiškų išgyvenimų, o ypač jausmų sumaišties. Aiški ir komfortiška orientacija erdvėje - esminė prielaida, galinti garantuoti teigiamą emocinį poveikį.

Šiuo aspektu reikšminga yra objekto funkcija. Pageidautina, kad objekto formos semantinis įvaizdis atitiktų funkcinę jo paskirtį, taip vengiant neigiamų emocijų. Objekto

forma turėtų būti racionaliai pritaikyta prie funkcinės komplekso paskirties. Tinkamas statinio suplanavimas turi tiesioginės įtakos teikiamų paslaugų kokybei ir greičiui. O tai yra vienas pagrindinių rekreacinės veiklos garantų, leidžiančių kokybiškai tenkinti klientų ir darbuotojų poreikius: pirmiesiems sudaryti sąlygas atsipalaiduoti nuo įtampos, antriesiems - suteikti patogias darbo sąlygas.

Darbe taikomas aprašomasis analizės metodas. Taip pasielgta todėl, kad konkrečios metodinės priemonės, skirtos rekreacinės architektūros vertinimu, nėra. Pavyzdžiui Kauno technologijos universiteto išleista metodika „Kultūrologiniai kraštovaizdžio ir architektūros paveldo tyrimai“ skirta konkrečiai paveldo objektų analizei, tai rekreacinės architektūros analizei ji netinka. Dr. A. R. Budriūno ir kt. išleista „Kraštovaizdžio estetinio rekreacinio vertinimo metodika“ skirta konkrečiai kraštovaizdžio erdvių vertinimui. Pasirinkta Klaipėdos universiteto, rekreacinės architektūros ir kraštovarkos katerio naudojama architektūros ir aplinkos vertinimo metodika.

3.3.2. Vertinimo kriterijai

Analizuojant rekreacinės architektūros objektus, pasirinkti šie kriterijai:

- ✓ **Aplinka** (tinkamas rekreacinės aplinkos panaudojimas, pagarba gamtos vertybėms ir kultūros paveldui, pastato dermė su susiklosčiusia urbanistine situacija).
- ✓ **Forma** (vizualinis formos raiškos paprastumas, nedramatiškas, tačiau nekasdienis emocinis poveikis, kompozicijos vienovė (tūrių, plastikos, spalvų, atskirų detalių harmonija), humaniškas erdvių mastelis).
- ✓ **Funkcija** (suplanavimo struktūros atitikimas pastatui, vidaus ir išorės susisiekimo komfortiškumas).
- ✓ **Formos ir funkcijos santykis** (formos semantinio įvaizdžio atitikimas pastato paskirčiai, racionalus formos atitikimas funkcijai).
- ✓ **Objekto originalumas, novatoriškumas** (idėjos, techniniai – inžineriniai sprendimai).
- ✓ **Regionalumas** (vietos tapatybė, sąsajos su krašto istorija, kultūrinio palikimu, dėmesys vietovės geografijai, medžiagų panaudojimas atsižvelgiant į vietos klimato sąlygas).

Atliekant analizę, kartais ignoruojamos esamos gamtos vertybės ir susiklostęs architektūrinis urbanistinis aplinkos kontekstas. Nustatyti atskiri įstaigų pastatų sąveikos su aplinka modeliai:

Gamtinių resursų panaudojimas:

- ✓ harmoningai gamtą papildantis ir jos vertybes tausojantis (architektūros ir gamtos simbiozė, architektūra papildo gamtą, gamta papildo architektūrą);
- ✓ gamtos mažai tausojantis ir ignoruojantis (menkai panaudojamas gamtinis vietos išteklių potencialas, vandens telkinių ignoravimas pastatų kompozicijoje, mechaniška, dirbtinė statinių dislokacija vietos reljefo požiūriu).

Architektūrinio urbanistinio konteksto junginys:

- ✓ prie architektūrinės urbanistinės aplinkos prisitaikantis (tinkamos architektūrinės formos ir proporcijos, derama dislokacija sklype);
- ✓ su architektūrine urbanistine aplinka kontrastuojantis (pažeidžiamas vietos mastelis – pernelyg stambūs ir masyvūs vietos kontekstui tūriai, intensyvus statymas nepaliekant erdvinės pauzės, ansambliško stoka).

3.4. Rekreacinės architektūros analizė

3.4.1. Užmiesčio rekreacinė architektūra

Lietuvos pajūrio atskiri (ne gyvenviečių) rekreaciniai objektai pakankamai smarkiai įtakoja rekreacinį potencialą.

Esami stambesni rekreaciniai kompleksai:

- ✓ „HBH Juozo alus“. Įsikūręs Kretingos rajone, Žibininkų kaime, šalia kelio Darbėnai – Palanga.
- ✓ „Vienkiemis“. Įsikūręs Kretingos rajone, Kurmaičių kaime, šalia kelio Kretinga – Skuodas.
- ✓ „Virkštininkų dvaras“. Įsikūręs Kretingos rajone, Vydmantų gyvenvietėje, greta kelio Kretinga – Palanga.

„Žvejo sodyba“. Esanti Klaipėdos rajone, Karklės gyvenvietėje, šalia kelio Melnragė – Palanga (žr. 5-7 pr.).

Šį sąrašą papildys ir nauji planuojami rekreaciniai kompleksai:

Japoniško stiliaus parkas su rekreacinių paslaugų objektais. Šis rekreacinių paslaugų objektas statomas Kretingos rajone, Mažučių kaime (žr. 16 pr.).

- ✓ Rekreacinių paslaugų objektas Kretingos rajone, šalia Rūdaičių kaimo.

Vienas iš svarbiausių atskirų rekreacinių kompleksų pranašumas – teikiamų rekreacinių paslaugų įvairovė, išskirtinė gamtinė aplinka, teritorijos dydis. Taip pat būtina paminėti, kad šie kompleksai savotiškai paskirsto rekreacinių objektų koncentraciją. Jų pagalba, rekreacinių paslaugų gaunama ne tik pačiose pajūrio gyvenvietėse (Palanga, Šventoji), bet ir atokiau, o taip pati išplečiama ir paslaugų įvairovė.

Nagrinėtų rekreacinių objektų analizė leido išskirti šias pagrindines apibendrintas stiliaus kryptis a) retrospektyvios stilistikos; b) originalios, savitos architektūros. Pirmoji kryptis - retrospektyvioji stilistika kaip oficialios Lietuvos pajūrio liaudiškos architektūros atspindys. Antroji - savitų, individualių architektūrinių sprendimų ieškota dažniausiai pavieniuose atskiruose rekreacinės paskirties objektuose. Būtent ši grupė savitų darbų sudaro vertingą tų įstaigų rekreacinės architektūros palikimo dalį. Pastatų architektūrinių formų įvairovę, kurioje telpa ir originalūs modernizmo, postmodernizmo ieškojimai, ir tos formos, kurių variacijos nepaklūsta vieno stiliaus apibrėžimui. Moderniosios estetikos objektai jungiami pagal skirtingas vizualinių kontūrų variacijas ir raiškumą - nuo įmantrių nusmailintų formų, nuožulnių, laužytų stogų, aštriakampių trapecinių tūrių, laiptuotų struktūrų iki lakoniškų kūbų, plokščių stogų. Racionalias funkcionalistines formas keičia šiuolaikinės tradicinės architektūros elementų interpretacijos, peraugančios į skulptūrines, dekoratyvines interpretacijas, vienais atvejais išreikštas subtiliomis plastinėmis formomis, kitais atvejais - gana grubia architektūra.

Įstaigų objektų atitikimas funkcijai, analizuotas siekiant visu pirma išaiškinti būdingus suplanavimo ypatumus, pastatų formos atitikimo funkcijai ir eksploatacijos aspektus. Daugiafunkcinis įstaigų pobūdis, kai viename pastate ar komplekse telkiamos apgyvendinimo, maitinimo, gydymo, buitinio aptarnavimo, sporto ir kt. patalpos, lemia sudėtingą jų kompoziciją. Architektūrinis suplanavimas remiasi trimis būdingomis sistemomis: centralizuota, blokuota ir paviljonine. Tenka pabrėžti, kad analizuotose rekreaciniuose objektuose maitinimo įstaigose vyrauja mišriojo tipo struktūros, kai skirtingos paskirties pastatai jungiami į vieną korpusą, blokuojami. Todėl jų priskyrimas vienam ar kitam kompoziciniam pogrupiui yra sąlyginis, pagal dominuojantį struktūros veiksnį. Šiuo aspektu nagrinėtuose įstaigose dažniausiai taikyta centralizuota ir blokuota sistemos - būdingas šiuolaikinių daugiafunkcinių pastatų planavimo principas. Architektūrinių ansamblių dominantę vaidmenį atlieka keliaaukščiai pagrindiniai pastatai.

Pirtys ir apgyvendinimo patalpos (dažniausiai mažaukščiai pastatai) pasitarnauja kaip jungiamoji grandis, neretai nepaklūsta ansamblio darnai. Kompleksų pastatai, dažniausiai komponuojami kompaktiškai. Rečiau būdingas linijinis pastatų išdėstymas. Patalpų vidaus struktūrose vyrauja taisyklingo ir netaisyklingo išdėstymo koridorinės sistemos. Būdingos įvairių konfigūracijų plano struktūros: taisyklingi stačiakampiai, apskrito plano, penkiakampiai, rombai, trilapės, vėduoklės formos.

Pastatų suplanavimo ir formos atitikimo funkcijai klausimas šio tyrimo metu buvo vienas problemiškesnių. Kartais iš formos sunku nustatyti pastato funkciją. Tyrimas atskleidė ypač problemišką nagrinėtų pastatų būklę. Didžiąją problemų dalį sudaro pastatų neatitikimas šiandienos statybos techninio reglamento reikalavimams. Suprojektuoti be profesionalių architektų, vadovaujantis trumparegiška strategija, nukreipta į masiškumą, nekreipiant dėmesio į atskirų poilsiautojų poreikių tenkinimą. Pastato formos požiūriu daugiausiai rūpesčių naudotojams kelia stogai. Netinkami eksploatuoti pasirodė beveik visų formų stogai - tiek plokšti, pusiau šlaitiniai, tiek ir sudėtingi, laužyti. Kritikuotina įmantri ir vietos sąlygoms netinkama balkonų forma - neuždengti, atviri terasinio tipo balkonai; netinkamos formos langai - per maži langai sąlygojo natūralaus apšvietimo patalpose trūkumą, per dideli - apsunkino eksploataciją. Šiuolaikinės stiklo plokštės, technologiškai netinkamai pagamintos didina šilumos laidumą, o kai kuriais atvejais langai yra pernelyg sandarūs, kelia vėdinimo ir valymo problemą. Pastatai nepatogiai orientuoti pasaulio šalių atžvilgiu. Akivaizdu, kad viena pagrindinių sunkios pastatų eksploatacijos priežasčių yra ne vien netinkama forma, suplanavimas, bet ir nekokybiškos medžiagos bei darbų kokybė.

Rekreacinių objektų santykio su aplinka analizė atskleidė įvairius, skirtingus pastatų tarpusavio ryšius, santykius su architektūrine urbanistine aplinkos ir gamtinėmis vertybėmis. Daugiausiai nuostolių architektūra patyrė dėl menkai panaudoto gamtinių vietos išteklių potencialo, struktūra ne visuomet išplaukia iš gamtinių vietos sąlygų. Statinių išdėstymas dažnai mechaniškas, ignoruojami vandens telkiniai, želdiniai, dinamiškas reljefas. Tai ne tik sumenkina įstaigų rekreacinį potencialą, bet kartu ir nuskurdina aplinką, nes jie izoliuojami nuo vaizdingų teritorijų. Pabrėžtina, kad neretai atveju tokį gamtinį resursų nedalyvavimą architektūros kompozicijoje lemia planavimo strategijos nebuvimas.

Vienas nepalankiausių bruožų pastatų santykio su žaliomis, užstatytais teritorijomis požiūriu yra stambūs, masyvūs pastatų tūriai. Masyvios architektūros pavyzdžiai tiesmukai įsirežė į vietos kraštovaizdį, užgoždami gamtinius elementus ir

pažeisdami vietos mastelį. Per dideli įmantrių modernių formų statiniai gamtinėje aplinkoje sudaro "netaktišką" konkurenciją tarp aplinkos pastatų. Dėl čia minėtų priežasčių šiais atvejais susiklostę tradicinės architektūros dėsningumai Lietuvos pajūryje (nedidelių tūrių pastatai, skęstantys žalumoje, vienos dominantės principas) nėra perimti ir būdingi.

Kaip tik tokie principai charakteringi vertingiausiems objektams. Jiems būdinga darni architektūros ir gamtos simbiozė, harmoningas gamtos ir architektūros santykis su dvilype abiejų komponentų sąveika - architektūra ne tik papildo gamtą, bet ir gamtos formos papildo architektūrą. Šiai grupei priskiriamiems objektams būdingas reljefo ir vietos kultūros vertybių paisymas, savita architektūros sklaida, išlaikanti darnias architektūrinių formų proporcijas, žmogišką mastelį, susiliejimą su gamta. Daugiausiai tai laisvai ir dispersiškai išdėstyti sodybų tipo rekreaciniai objektai, nedidelių tūrių, darniai įsiliejantys į vietos gamtinį ir urbanistinį kontekstą, objektai. Didelio dėmesio ir vietos reikalaujantiems itin raiškios formos pastatai užstatyti pernelyg intensyviai, nepaliekant reikiamos erdvinės

Architektūriniu požiūriu kritikuotinas visų pirma „Vienkiemis“, bei „HBH Juozo alus“ Žibininkų kaime dėl netipinio aplinkai pastato tūrio, pažeidusio aplinkos mastelį, vietovei nebudingos architektūrinės stilistikos (fachverko imitacija) naudojimo ir neekonomiškos eksploatacijos. Kiti objektai šio atveju mažiau išsiskyrė.

3.4.2. Gyvenviečių rekreacinė architektūra

Melnragės rekreacinių įstaigų architektūros analizė

Pirmoji Melnragė - Klaipėdos rekreacinės zonos dalis. Tai senas žvejų kaimelis išaugęs į nedidelę poilsiavietę. Jos planinę struktūrą sudaro dvi statmenai susikertančios gatvės, kurių viena nusitęsia iki paplūdimio kopų. Prie šių pagrindinių gatvių išsidėsčiusio Melnragės rekreacinės įstaigos, bei kiti visuomeniniai pastatai (parduotuvės, prekybos kioskai, skaitykla). Nuo seno Pirmoji Melnragė pasižymi mažaaukščiu užstatymu - vieno, dviejų aukštų pastatais. Tarybiniais metais atsirado Melnragėje akcentas - visuomeninis pastatas su bokšteliu prie pagrindinės gyvenvietės aikštės, Molo ir Audros gatvių sankirtoje.

Rekreacinių įstaigų Pirmojoje Melnragėje yra nedaug, tačiau pakankamai, kadangi ši teritorija intensyviai lankoma tik šiltuoju metų laiku. Esančios rekreacinės įstaigos nepasižymi ypatingais architektūriniais sprendimais (žr. 1-2 pr.).

Pirmojoje Melnragėje yra baras "Floriną", viešbutis-kavinė "Morena", kavinės "Molo užeiga", " Vėtra", smuklė "Musonas", Kavinė – baras „Tako baras“. Savo aukštingumu minėtos rekreacinės įstaigos pritampa prie bendro gyvenvietės apstatymo aukštingumo.

Pastatai prastų architektūrinių formų, sudarantys netvarkos, neišbaigtumo vaizdą. Beveik visų rekreacinių įstaigų fasadai baltos spalvos, kas nebūdinga šiai teritorijai.

Kai kuriose Melnragės rekreacinėse įstaigose panaudojant tradicines medžiagas rekreacinių įstaigų architektūroje bandoma prisitaikyti prie susiklosčiusios situacijos. Kavinės "Vėtra" stogas dengtas tradicine stogo dengimo medžiaga- raudonomis čerpėmis, tačiau pati pastato architektūra vertinama gan žemai: vieno aukšto išėstas pastato fasadas vertikaliai suskaidytas priangių bei laikančiosios kolonos. Be to priangių angoms įrengti panaudotos arkos. Šis pastatas yra diferentiškas.

Kavinės "Molo užeiga" fasado apdailai panaudotas medis, tačiau bendrą vaizdą gadina gan didelė stogo plokštuma dengta pilkos spalvos skarda. Puikiai išnaudota plati pastato pastogė įrengiant lengvų konstrukcijų (medis, stiklas) priangį, kuris sujungtas su pagrindine užeigos patalpa. Prie pastato architektūros pritaikyta ir mažoji architektūra: informacinis įstaigos stendas, medinė tvorelė. To negalima būtų pasakyti apie anksčiau kalbėtą "Vėtros" kavinę - akmens mūro ir juodo metalo tvora, balti apvalūs šviestuvai neskoningai suderinti. "Molo užeiga" gerai įkomponuota į aplinką.

Smuklės "Musonas" forma, t.y. plokščias stogas netinka pajūrio klimatinėmis sąlygomis, bei prie gyvenvietei būdingų architektūrinių formų. Baltos rekreacinės įstaigos sienos disponuoja su gamtine aplinka, rekreacinė įstaiga yra agresyvi. Tokioje vietoje, prie paplūdimio kopų esančių rekreacinių įstaigų architektūrai turėtų būti skiriamas ypač didelis dėmesys, be to apstatymo atstumas nuo kopų turėtų būti didesnis.

Baro "Floriną" architektūrinis sprendimas taip pat prastas. Kryžminis pastato planas, pusvalminis stogas, fachverko stiliaus sienos, įvairių formų langai, reklaminių stendų gausa sukelia neišbaigtumo, perkrautą, neskoningą vaizdą, atrodo agresyviai.

Kavinės baro „Tako baras“ fasado apdailai panaudotas medis. Šios įstaigos architektūros šiuolaikiškumą taip pat pabrėžia langų dydis.

Galima būtų teigti, kad Pirmos Melnragės rekreacinių įstaigų architektūra vertinama gan žemai. Prie bendros gyvenvietės architektūrinės kompozicijos pritampa tik savo aukštumu ir kai kurių medžiagų panaudojimu (nors ir ne visais atvejais efektyviai).

Girulių rekreacinių įstaigų architektūros analizė

Girulių poilsivietė gausiai lankoma vasaros sezono metu. Čia yra įvairaus tipo, įvairias rekreacines paslaugas teikiančių rekreacinių įstaigų. Nuo "Pajūrio" viešbučio komplekso iki nekapitalinių poilsio namelių.

Viena iš geriausiai vertinamų Girulių rekreacinių įstaigų yra "Sakalų svetainė". Tai dviejų aukštų baltai tinkuotų sienų pastatas. Dvišlaitis stogas dengtas raudonos spalvos bitumine stogo danga. Ši rekreacinė įstaiga savo formomis niekuo nesiskiria nuo gyvenamojo namo. Tik reklaminis stendas bei savotiškai tvarkoma aplinka byloja apie jos paskirtį. Neaiški pagrindinė idėja.

Raudonplytė poilsio namų, vaikų poilsio stovyklų "Liepsnelė", Gintaro krantas" architektūra visiškai netinka prie Girulių medinės vilų ir gyvenamųjų namų architektūros - yra agresyvi tiek architektūrinės, tiek gamtinės aplinkos atžvilgiu.

Geriausiai iš visų stovyklaviečių galima būtų vertinti "Pasaką". Pilkomis skiedromis dengtos namelių sienos, pagražintos raudona, mėlyna spalvomis, baltais ornamentuotais langelių rėmais, stogų kraigai puošti lėkiais atrodo žaismingai ir jaukiai. Kapitalinių stovyklavietės pastatų architektūra įvairesnė nei kitose Girulių ir Karklės stovyklavietėse.

Girulių poilsiavietėje labiausiai pastebima tarybiniais laikais padaryta žala gyvenvietės savitumo išsaugojimui.

Karklės rekreacinių įstaigų architektūros analizė

Karklės gyvenvietėje stambiausias rekreacinis kompleksas – „Žvejo sodyba“. Ją analizavau atlikdamas atskirų rekreacinių objektų analizę. Pačioje gyvenvietėje, kairėje kelio Melnragė – Palanga pusėje įsikūręs kitas rekreacinis objektas („Baras“), teikiantis maitinimo paslaugas. Aplinka ir pats pagrindinis statinys architektūriškai nesikerta. Tačiau iškart objekto vertę sumažina tentinės lauko kavines spalva, užrašai.

Kairėje kelio pusėje esantis apgyvendinimo objektas „Karklės kopos“ – sovietmečio architektūros palikimas. Raudonų čerpių stogas, aukštos fasadinės linijos nepritampa prie šios zonos architektūrai būdingų elementų.

Palangos rekreacinių įstaigų architektūros analizė

Palanga - intensyviausiai lankomas pajūrio ruožo kurortas. Centrinėje kurorto dalyje didžiąją dalį pastatų užima mažaaukštės rekreacinės įstaigos. Tik pietinėje kurorto dalyje, Vanagupėje yra daugiaaukščių rekreacinių įstaigų. Atgavus nepriklausomybę rekonstruoti architektūrinę vertę turintys pastatai, renovuoti dalis tipinių, visiškai nebūdingų pastatų. Atsirado ir daug senajai Palangos daliai netinkamų naujų formų, medžiagų konstrukcijų pastatų.

Basanavičiaus gatvėje išsidėsčiusios rekreacinės įstaigos pasižymi spalvų, formų, medžiagų įvairove (žr. 3 pr.). Nesijaučia vieningos architektūrinės idėjos. Kurorto

pagrindinėje gatvėje besitęsiančioje iki pajūrio kopų, pastatų aukštis bei tankis einant link jūros turėtų mažėti, užleidžiant pozicijas želdynams. Tačiau šiuo metu pagrindinė idėja nebeaiški. Gatvės pradžioje stovi kurhauzas - buvęs senosios Palangos kultūros centras jau keletą metų stovi nudegęs. Nevykdomi jo atstatymo darbai. Kitoje gatvės pusėje buvęs restoranas "Banga". Šios rekreacinės įstaigos architektūra nebūdinga pajūrio regionui, tuo labiau istorinei Basanavičiaus gatvei.

Kavinės "Senoji Dorė" architektūroje panaudojami liaudies architektūros elementai. Rekonstruojant vieno aukšto, stačiakampio plano sutapdintu stogu buvusią rekreacinę įstaigą. Panaudojant medį iš dviejų pastato šonų pastatyti uždaro tipo prieangiai. Prieangių stogeliai su kryžminiais lėkiais, kurių galuose išdrožinėtos žirgelių galvos atlieka tik estetinę funkciją. Vasaros metu šalia kavinės stovi valtys, primenančios apie kadaise gyvenusius žvejus. "Senosios Dorės" prieangiai atrodo originaliai, tačiau nesudaro bendros kompozicijos su pagrindiniu pastatu.

Basanavičiaus gatvę puošia picerija "Monika". L raidės išstėtas pastato planas. Pagrindinės dalies pirmas aukšto sienos fachverko stiliaus, o frontonai bei kita pastato dalis apkaltos medžiu. Vyrauja rudos ir baltos spalvos derinys. Rekreacinė įstaiga ir ją supanti aplinka sudaro vieningą kompleksą, yra gerai įkomponuota į aplinką. Atitinkamai parinkti mediniai baldai, originali tvorelė įdomus medžio skulptūros buksmedžio ir kukmedžio derinys, sudaro vieningą, patrauklų vaizdą

Netinkama kavinės "Elnio ragas" architektūra. Visų pirma kvadrato formos pastato planas bei nuožulnus stogo kraigas. Medžiu apkaltos sienos, ornamentuotos vėjalentės nesiderina su veidrodiniais stiklais bei reklaminiu stendu. Taip pat netinkamos ir šalia esančios pergolės. Jos daugiau atspindi rytietišką kultūrą.

Kitoje gatvės pusėje esantys „Svečių namai“ įsikūrę taip pat sename name, tačiau jų techninė būklė, skirtingai nei pastarosios rekreacinės įstaigos, labai gera. Medinis pastatas su ertikiu yra kryžminio plano formos. Stogas dengtas čerpėmis. Pirmas svečių namų aukštas apkaltas horizontaliai baltai dažytais lentomis, o frontonai vertikaliai. Lentų galai ornamentuoti. Apdailai panaudotos žalios spalvos lentos; pirmo aukšto, pastogės ir verandos langų apvadams, vėjalentėms, namo kampams, terasos užtvarami. Pastogėje esančių langų langinės atlieka tik estetinę funkciją, dera su terasos užtvarami. Gerai pritaikytas modernių medžiagų prieangis.

Sanatorija "Jūratė" architektūros formomis, tūriu, medžiagiškumu dera su pastarąja rekreacine įstaiga. Tačiau ji neturi puošybos elementų ir techninė būklė prastesnė.

Be paminėtųjų Basanavičiaus gatvėje yra dar nemažai darančių prie senosios kurortinės architektūros bei disponuojančių rekreacinių įstaigų.

Nemaža dalis Palangos rekreacinių įstaigų įsikūrusios prie pat pajūrio kopų. Tokioje vietoje turėtų dominuoti gamtinė aplinka.

Prie pat kopų Meilės alėjoje įsikūrusi kavinė-baras "Gražina". Masyvus, vieno aukšto su bokšteliu pastatas. Sienos vertikaliai ir horizontaliai apkaltos rudomis lentelėmis, kurios sudaro eglutės, rombo raštą. Rekreacinė įstaiga "Gražina" atrodo niūrokai, vizualiai agresyvi gamtos atžvilgiu.

Kopų pašonėje yra viešbutis "Lagūna". Ištiesęs pastato fasadas vizualiai susiaurinamas suskaidžius jį tris tūrius. Pagrindiniame fasade langai, durys, apdailos elementai išdėstyti simetriškai. Pastato frontonai užkalti rudos spalvos lentomis, o pirmas aukštas, langų rėmai baltos spalvos. Toks pagrindinės pastato dalies spalvinis sprendimas daugiau tinkamas Viduržemio jūros kraštams, o Palangos kurortui nebūdingas.

Rekreacinės įstaigos "Lagūna" teritorijoje esanti iš vytelių pinta žema tvorelė primena apie šalia esančias kopas, tačiau nedera prie pastato architektūros. Juo labiau netinka ir kitos mažosios architektūros formos: lenkiški nykštukai, delfinai ir kt.

Panaudojant tradicines statybines medžiagas (medį, akmenį, nendres ir kt.) suprojektuotas viešbutis "Pušų paunksnė". Rekreacinė įstaiga puikiai dera su gamtine aplinka - medinės ir akmens mūro sienos, paprastos formos susilieja į bendrą vaizdą su aplink augančiomis pušimis. Rusiškos P raidės formos pastato planas formuoja uždara kiemą, kuriame yra taikliai priderintos mažosios architektūros formos. Tai vienas originaliausių ir tinkančių Palangai rekreacinių įstaigų.

Dariaus ir Girėno gatvėje esančio viešbučio "Tulpė" ištiesę į viršų korpusai įsiterpia tarp pušų, tačiau suskaidyti smailėjančių formų fasadai disponuoja su gamtine aplinka. Statant viešbutį "Tulpė" stogas buvo dengiama čerpėmis, fasadų apdailai panaudotas medis, o rekonstruojant pastatus naudojamos modernios medžiagos, pastato architektūra praranda dalį savo vertės.

Labai agresyvus gamtos atžvilgiu viešbutis "Palangos vėtra". Tai modernus pastatas, kurio architektūroje naudojamos modernios medžiagos, neįprastos formos. Baltos spalvos fasadai, daug stiklo sukelia šaltumo jausmą. Jį sušvelnina geltonos spalvos medžio apdaila. Aplinka sutvarkyta taip pat užleidžiant pozicijas naujoms technologijoms.

"Palangos vėtra" viena iš modernių Palangos rekreacinių įstaigų, į kurių grupę galima būtų priskirti "Voveraitę", "Šachmatinę" ir kt.

Centrinėje kurorto dalyje rekreacinių įstaigų architektūra būdinga bet kuriai Lietuvos vietai. Tačiau šioje gatvėje yra savitų Palangai rekreacinių įstaigų. Viena iš jų kavinė "Sagra". Tai išėsto plano, dvišlaičiu stogu su ertikiu pastatas. pirmas pastato aukštas nutinkuotas rusvai baltos spalvos tinku, o pastogė apkalta rudai dažytais lentomis.

Toliau esanti rekreacinė įstaiga "Ramybė" įsikūrusi 1926 m. statytoje viloje. Paprastų formų, tradicinių medžiagų pastatas dera prie Palangai būdingo apstatymo. Tačiau spalvinės gamos klausymas kelia abejones.

Į šių vilų kompleksą įsikomponuoja viešbutis "Rąže". Tai vieno aukšto su mansarda dvišlaičiu čerpėmis dengtu stogu pastatas. Sienos vertikaliai apkaltos lentomis, stogo kraiga puošia lėkiai. Su šalia esančiais komplekso statiniais sudaro darnią visumą.

Kitame Vytauto gatvės gale esančiame pastate įsikūrusios rekreacinės įstaigos "Žalias namas" ir "Rolando" viešbutis. Aukštingumu ir formomis derinasi prie Palangos apstatymo. Fasado apdailai panaudotos žaliai dažytos lentos. Prie pastato netinka raudonai dažytos metalo konstrukcijų pavėsinės.

Ypač agresyvūs susiklosčiusiai architektūrinei, gamtinei Senosios Palangos kurortinei aplinkai yra Daukanto gatvėje esantys poilsio namai "Dailė", "Eglė".

Palangoje yra didžiausia įvairovė architektūrinės kompozicijos požiūriu rekreacinių įstaigų. Sovietmečiu padaryta žala kurorto architektūriniam savitumui akivaizdi ir šiandien. Liaudies architektūros tradicijų panaudojimas rekreacinių įstaigų architektūroje nėra dominuojantis, jį užgožia nebūdingų Palangos kurortui pastatų architektūra.

Šventosios rekreacinių įstaigų architektūros analizė

Centrinėje Šventosios dalyje rekreacinės įstaigos pasižymi nedideliu aukštingumu. Tik šiaurinėje ir pietinėje poilsia vietės dalyse grupuojasi 3-4 aukštų poilsio namų kompleksai.

Būtina paminėti Šventosios gyvenvietės pradžioje kuriamą Gyvenamųjų namų, bei rekreacines paslaugas teikiančio rekreacinio komplekso „Edija“. Pirmiausia šis objektas kritikuotinas dėl aukštingumo. Taip pat šalia aukštuminių pastatų statomi individualūs, medinės architektūros statiniai gyvenamajai – rekreacinei paskirčiai.

Bendrai apžvelgiant kitas zonas, galime teigti, kad taip pat didelę dalį rekreacinių įstaigų sudaro nekapitaliniai poilsio nameliai. "Bangos", "Drobės", "Miglės" ir kitų stovyklaviečių nameliai savo architektūros formomis ne daug kuo skiriasi. Visų sienos medinės dažytos mėlyna, geltona, ruda, žalia ir kt. spalvomis, Šiferiu dengtais stogais. Kai kuriose vietose neaišku kur pasibaigia viena ir prasideda kita stovyklavietė. Padrikas jų išdėstymas sukelia chaoso ir netvarkos vaizdą.

Savitai atrodo "Vičiūnų" poilsio nameliai. Vienoje poilsiavietėje yra skirtingų formų, spalvų, dydžių namelių. Vieni iš jų suręsti iš šviesios spalvos medžio rąstų, keturšlaičiu stogu. Kiti didesni - vieno aukšto su mansarda. Rudai dažytais lentomis vertikaliai apkaltos sienos, balti langų rėmai primena Kuršių nerijai ir Nemuno deltai būdingus namus. Geriausiai vertinčiau naujus vieno aukšto su mansarda šviesaus medžio "Vičiūnų" vasarnamius. Profesionaliai išspręstos architektūrinės formos sukelia estetinį vaizdą. Tačiau prastai išspręsta "Vičiūnų" atskirų poilsio namelių kompozicija. Vyrauja disharmonija vyrauja tiek spalviniu atžvilgiu, tiek skirtingais tūriais. Prasta poilsiavietės tūrinė-erdvinė kompozicija gadina namelių architektūrą.

Pagrindinės maitinimo ir kitas rekreacines paslaugas teikiančios įstaigos abipus lygiagrečiai jūros besitęsiančios Kopų gatvės, rekreacinės įstaigos formomis, fasadų sprendimo idėjomis labai skiriasi viena nuo kitos (žr. 4 pr.).

Čia yra laivą imituojanti kavinė-baras "Galera", kitoje gatvės dalyje naktinis klubas "Titanikas", kavinė "Robinsono sala", poilsio namai "Banga", "Saulėtekis".

Iš visų poilsio namų esančių Šventojoje labiausiai dera prie susiklosčiusios Šventosios apstatymo tradicijos poilsio namai "Saulėtekis". Čerpiniai nuožulnūs stogai, geltonos sienos tinka prie Šventosios gyvenamųjų namų. Tačiau atviri balkonai netinka pajūrio klimatinėmis sąlygomis.

Kita rekreacinė įstaiga – naktinis klubas "Titanikas". Dviejų aukštų sutapdintu stogu stačiakampis pastatas sukelia tvarkingumo ir sterilumo jausmą. Vertikaliai chemiškai apdorotų pušies lentelių apkaltas "Titaniko" fasadas atrodo dar labiau ištemptas į šonus, o lauko pavėsinė vizualiai ištempia į priekį.

Didelis dėmesys skiriamas sezoninių lauko kavinių įrangai. Bene bendriausias visų lauko kavinių bruožas - nedažyto medžio, rasto pajūryje ar iš vytelių pintos tvorelės. Didžiausias dėmesys lauko kavinės įrangai skirtas "Robinsono salai". Iš medinių rąstų padarytas įėjimas su užrašu, iš vytelių pinta tvora. Šiaudinės pavėsinės, akmeninės skulptūra Robinsonui - atitinka pagrindinę idėją. Šiaudinėmis pavėsinėmis, pintomis iš vytelių tvorelėmis čia toli gražu nebandoma pamėgdžioti lietuvių liaudies architektūros motyvus.

Taip pat būtina paminėti centrinėje Šventosios dalyje, gatvių sankryžoje įsikūrusią kavinę „Rozali“. Analizuojant architektūrą iš kart pastebimas fachverko stiliaus kičas. Tai savotiškai menkina šio pastato „architektūrinį stiprumą“.

Analizuojamas Šventosios centrinės dalies rekreacines įstaigas vienija mažas aukštingumas. Atsiradus naujoms kavinėms, barams, rekonstravus senus išryškėja fasadų medžiagiškumo vienovė – vyrauja šviesaus medžio tonai. Iš liaudies architektūros elementų

naudojamos tik tai pagrindinės medžiagos. Šventosios architektūroje daugiau akivaizdus jūros motyvas nei bandymas atspindėti liaudies architektūros tradicijas.

Kitas neigiamas intensyvių statybų padarinys – gyvenamųjų namų kompleksas, statomas Šventosios uosto saloje. Blokuotų kotedžų junginys baigiamas pastatyti. Ši vieta galėjo būti skirta planuojamo Šventosios turistinio – jachtų uosto aptarnaujančių (rekreacinių) pastatų statybai.

Naujosios rekreacinės architektūros formavimo klaidas sąlygoja:

- ✓ metodinės literatūros stygius;
- ✓ architektūrinio regioninio reglamento stygius;
- ✓ kompleksinio architektūrinio projektavimo stadijos atsisakymas formuojant naujus mikrorajonus, gatves, aikštes;
- ✓ rekreacinės bei kraštovaizdžio architektūros specialistų stygius;
- ✓ architektūrinių mokslo tyrimų stygius, - tai lemia koncepcijų skurdumą.

3.4.3. Tradicinės architektūros elementų panaudojimas rekreacinėje architektūroje

Ekstensyviai lankomame pajūrio ruože liaudies architektūros tradicijų panaudojimas rekreacinių įstaigų architektūroje žymiai didesnis nei likusiame pajūrio ruože.

Iš liaudies architektūros elementų labiausiai naudojama dvišlaičio stogo forma, statybinės medžiagos: medis, čerpės. Labai mažai naudojamos statybinės medžiagos: nendrės ir akmuo. Gan plačiai rekreacinių įstaigų architektūroje naudojamas tradicinių spalvų derinys bei išėstas stačiakampis pastato planas. Neatsisakoma ir puošybos elementų.

Liaudies architektūros tradicijų egzistavimo rekreacinėse įstaigose prielaidos:

- ✓ Liaudies architektūros palikimas.
- ✓ Aiški architektūros vystymo koncepcija.
- ✓ Saugomų teritorijų statusas.

Plačiausiai liaudies architektūros tradicijos naudojamos Palangos rekreacinėse įstaigose, tačiau neužima svarios pozicijos visų rekreacinių įstaigų kontekste. Mažiausiai liaudies architektūros tradicijos panaudotos Girulių rekreacinėse įstaigose. Tai viena iš pajūrio poilsiaviečių, kur ryškiausiai galima pastebėti sovietmečiu padarytą žalą poilsiavietės architektūrinio savitumo išsaugojimui [35].

Liaudies architektūros tradicijų paisoma projektuojant Melnragės bei Šventosios rekreacines įstaigas, tačiau daugeliu atvejų neefektyviai.

Šioje teritorijoje iš liaudies architektūros elementų, taip pat kaip ir ekstensyviai lankomoje teritorijoje, labiausiai panaudojama dvišlaičio stogo forma, statybinė medžiaga - medis. Naudojamos spalvos ir išstėtas stačiakampis pastato plano. Galime teigti, kad tai universaliausi ir perspektyviausi liaudies architektūros elementai.

Nedidelis liaudies architektūros tradicijų panaudojimas rekreaciniu ištaigu architektūroje susijęs su sekančiomis priežastimis:

- ✓ įvairių statybinių medžiagų bei konstrukcijų skvarbą;
- ✓ Naujos šiuolaikinės architektūros vystymo tendencijos;
- ✓ Poilsiaviečių architektūrinio savitumo nepaisymas;
- ✓ Atskirų architektų neprofesionalumas;
- ✓ Liaudies architektūros tradicijų nežinojimas.

Liaudies architektūros tradicijų rekreacinėse ištaigose panaudojimo būdai:

- ✓ Kai tradiciškumas yra paviršiuje ir išreiškiamas tiesiogiai, iš karto atskleidžiant prototipą.
- ✓ Kai tradiciškumas išreiškiamas apibendrintai, panaudojant liaudies architektūros principus ir priemones.

Abu iš šių būdų galimi bei taikintini Lietuvos pajūrio rekreacinėse įstaigose. Tačiau reikia paminėti, kad antrojo būdo pritaikymo galimybės žymiai didesnės, perspektyvus ir lankstus panaudojimas naujai statomuose objektuose.

4. PASIŪLYMAI

Dėl savitumo išsaugojimo

Ieškant kelių savitai regioninei architektūrai kurti, reikėtų tinkamai įvertinti išėties pozicijas, lemiančias regionalumą. Pirmiausia tai klimatinės, ekologinės, geomorfologinės ir kitos objektyvios sąlygos, nepriklausančios nuo žmogaus veiklos. Antra - tai visuomeninės sąlygos, socialiniai poreikiai, diktuojantys architektūros tikslus ir paskirtį, jos ryšių su visuomene pobūdį. Ne mažiau reikšmingos yra ir tik tam regionui būdingos urbanistinės ir architektūrinės veiklos tradicijos, susiklosčiusios praėjusiais amžiais ir suvokiamos to krašto gyventojų [41].

Labiausiai **naujų statinių išvaizdoje** regioninius bruožus perteikia:

- ✓ statinio tūrio/ plano kompozicinės sandaros pobūdis;
- ✓ statybos medžiagos ir jų konstrukcinio bei estetinio įveiksminimo pobūdis;
- ✓ tradicinės/ kontekstinės pagrindinės statinio ir jo elementų formos (stogas, siena, langas, durys ir kt) (žr. 11-12 pr.);
- ✓ dekoro charakteris[3].

Dėl atskirų rekreacinių zonų išlaikymo

Vystant Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacinę architektūrą, siūloma išlaikyti atskiras rekreacines teritorijas (žr. 9-10 pr.):

- ✓ Klaipėdos rekreacinis arealas, apimantis pajūrio ruožą su I, II Melnragės, Girulių gyvenvietėmis.
- ✓ Saugomų teritorijų rekreacinis arealas (Pajūrio regioninis parkas), apimantis Karklės gyvenvietę.
- ✓ Didysis Palangos rekreacinis arealas.
- ✓ Mažasis Palangos rekreacinis arealas, apimantis sovietiniu laikmečiu suformuotas gyvenamasis teritorijas tarp Palangos ir Šventosios: Vanagupe, Kunigiškius, Manciškę.
- ✓ Šventosios rekreacinis arealas.

Dėl senų ir naujų architektūrinių objektų derinimo

Seno ir naujo kompozicijos harmonijai pasiekti siūlomos šios priemonės: universaliosios ir lokalsios [20].

Universaliosios priemonės taikomos visose situacijose, nes jos yra pagrindinės sąveikos priemonės. Tai fizinis tūrio atitikimas, mastelis, proporcijos, spalvos, medžiagų faktūra ir kt.

Lokalinės priemonės yra specifinės pasiskolintos iš aplinkos. Tai senų pastatų kompozicijos ir konstrukcijos ypatybės, specifinės formos, elementai, detalės, statybinių medžiagų savybės (spalva, faktūra ir kt.)

Universaliosios priemonės sudaro pagrindą, o lokalinės jį užpildo. Universalios priemonės - nesusijusios su pastato stiliumi, jos laisvos nuo konkrečios meninės išraiškos, todėl jas galima naudoti bet kokiose situacijose. Vien tik šiomis priemonėmis sukūrus pastato struktūrą jau pakankamai efektyviai derinama nauja su senu. Universaliosios priemonės sudaro sintezės pamatą tais atvejais, kai istorinė aplinka neturi aiškių išskirtinių bruožų. Šių priemonių pakanka vizualiam seno ir naujo derinimui, bet nepakanka, kad nauja organiškai susijungtų su senąja aplinka.

Lokaliųjų priemonių panaudojime slepiasi pavojus nukrypti į stilizavimą arba eklektiką. Tik profesinis meistriškumas, geras skonis ir taktas padeda išvengti klaidų.

Dėl statinių pritaikymo prie gamtinės aplinkos

Nauji statiniai projektuojami ir gamtinėje aplinkoje. Čia taip pat reikia siekti harmonijos ir suderinamumo.

Pertvarkant kraštovaizdį, reikia skaitytis su susimasčiusiomis tradicinėmis jo formomis. Tai nereiškia išlaikyti visa tai kas buvo. Naujos ir gerai sutvarkytos senos gyvenvietės, puikūs šiuolaikiniai keliai ir kt. antropogeniniai elementai būtini normaliam visuomenės egzistavimui ir pažangai. Harmoningas jų derinys su gamtiniais elementais reprezentuoja kraštą, parodo visuomenės materialinio išsivystymo lygį ir kultūrą. Regioninius bruožus puoselėti kraštovaizdyje - tai ne mechaniškai kartoti susiklosčiusių erdvių derinius ir architektūros formas. Taikantis prie naujų socialinių gamybinių sąlygų, reikia kūrybiškai panaudoti pagrindinius tradicinio kraštovaizdžio struktūrų bruožus [53].

Pertvarkant kraštą būtų kuo mažiau pažeista ne tik ekologinė pusiausvyra, bet ir harmonija tarp išliekančių bei aplinkos elementų.

Dėl naujų rekreacinių kompleksų statymo

Visu pirma privalu atlikti kraštovaizdžio vertinimą, tai yra vienas svarbiausių užduočių siekiant išsaugoti gamtines vertybes.

Saugomose teritorijose (Pajūrio regioninio parko) esamų objektų pertvarkymui arba naujų statybai būtina paengti šios teritorijos architektūrinį reglamentą.

Naujas užstatymas neturi prieštarauti kraštovaizdžio estetikos, ekologijos, higienos ir paminklosauginiams reikalavimams.

Tvarkant aplinką, būtina įvertinti kontekstą ir atsižvelgti į vietinius veiksnius, darančius įtaką kompoziciniam sumanymui, kadangi vietovės savitumas - vienas iš kultūrinio vietovės tapatumo išsaugojimo būdų. Ypatingai svarbu išnaudoti gamtinius niuansus (reljefą, vandens telkinius ir kt.). Tai labai svarbu kuriant atskirus rekreacinius kompleksus.

Bendros rekomendacijos pastatų statybai

Pajūrio ruože, rekreacinius statinius siūloma statyti neaukštus - vieno ar dviejų aukštų su pastoginiu aukštu. Siūloma pastatų statybai ir apdailai naudoti tik tradicinės statybos ir apdailos medžiagas bei spalvinius sprendimus.

Siūloma, kad naujai statomo sodybos, įskaitant ir ūkius, turi būti projektuojamos ir statomos tik regioninio parko tvarkymo plane (planavimo scheme) ir bendrojo planavimo dokumentuose nurodytose teritorijose.

Sienos

Naudoti kuo daugiau vietinės, tradicinės statybinės medžiagos.

Rekomenduojama sienas dažyti etnografiniam regionui būdingomis spalvomis – pilka, ruda ir gelsva (šviesi molio).

Vengti gyvenamųjų pastatų sienas statyti iš kitokių medžiagų nei mediena. Siūloma vengti gyvenamuosius pastatus apkalinėti plastikinėmis lentelėmis, neapkalinėti pastatų horizontaliai. Mūrijant siūloma nenaudoti statybai baltų ar gelsvų plytų, nemūryti kitokiu nei gotikinis rišimu.

Stogas

Siūloma gyvenamuosius pastatus statyti pusvalminiais arba laužytais čiukuriniais stogais. Ūkinius pastatus statyti dvišlaičiais stogais. Dangai naudoti nendres, gontus, čerpes ar jas imituojančios medžiagos.

Siūloma vengti plokščių bei labai lėkštų stogų. Siūloma nenaudoti stogo dangai nebūdingų PRP regionui medžiagų.

Langai

Siūloma gyvenamuosiuose pastatuose naudoti tradicinius langus – suskaidytus į šešias, keturias ar tris dalis, tradicinių proporcijų. Langų rėmams rekomenduojama naudoti medieną.

Vengti gyvenamuosiuose namuose naudoti netradicinių proporcijų (pavyzdžiui, kvadrato formos) langus. Taip pat siūloma vengti neskaidytų ar suskaidytų horizontaliai langų. Nerekomenduojama langų rėmams naudoti aliuminio profilių bei plastiko.

Durys

Siūloma naudoti įvairiai profiliuotas, tradiciškai ornamentuotas medines duris.

Vengti naudoti paprastas, be tradicinių ornamentų duris. Taip pat nenaudoti per daug, neskoningai puoštų durų (žr. 12 pr.).

Tvoros

Siūloma tvoras tverti neaukštas, ne aukštesnės kaip 1,30 m. Jos neužstos užėigų gilumos, kiemų tolimesnės perspektyvos. Siūloma tvoroms tverti naudoti medį arba pynę.

Vengti aukštų aklinais sodybą užtvėriamųjų betoninių tvorų.

Puošybiniai elementai

Siūloma saikingai puošti pastatų vėjalentes, karnizų, skydų apačias, langų apvadus. Medinių pastatų dažymui siūloma naudoti chromatines šiltas spalvas. Polichromiją siūloma naudoti tik kai kuriems pastato elementams (langinėms, durims, vėjalentėms, prieangiams ir kt.) pabrėžti. Vengti visiškai nenaudoti jokių puošybinių elementų, taip pat nepersistengti naudojant per daug, neskoningos puošybos (žr. 14 pr.).

IŠVADOS

1. Nustatyta, kad rekreacinės architektūros raida Lietuvos pajūryje ypatingai stipriai paveikta politinių ir socialinių procesų ir skirstytina į keletą svarbesnių laikotarpių: tarpukario (iki 1940 metų), sovietmečio (1940 - 1990 m.) ir Nepriklausomybės (po 1990 metų).
2. Rekreacinių objektų statyba, teritorijų planavimas vyko visais šiais tarpsniais, tačiau tiek sąlygos, tiek ir gamtinė raiška labai skyrėsi.
3. Būtina išlaikyti tradicinės regiono architektūros pobūdį, formas ir formuoti rekreacinių, ir gyvenamųjų vietovių estetinį vaizdą.
4. Pajūrio rekreacinės architektūros pagrindą sudaro rekreacinė aplinka, kurios savitumą lemia gamtiniai išteklių ir vertybės.
5. Pastarojo dešimtmečio rekreacinei architektūrai Šventosios - Klaipėdos pajūrio ruože būdinga stilistinės įvairovės gausa, originalumas, tačiau daugėja urbanistinės ir architektūrinės kultūros, savitumo išsaugojimo ir identiteto stiprinimo problemų. Ypač didelę žalą Senosios Palangos rekreacinei aplinkai padarė statymo tankinimas, mažinant žalias erdves, pažeidžiant rekreacinės architektūros konceptualumo pamatą.
6. Atsižvelgiant į tai, kad Klaipėdos – Kretingos – Palangos regiono urbanizacijos laipsnis smarkiai auga, reikalingi kompleksiniai mokslo tyrimai, prognozės ir strateginiai veiksmai, kurie pajūryje užtikrintų subalansuotą urbanizacijos, rekreacijos plėtra.

SANTRAUKA

Rekreacija - lot. *recreatio* - atkūrimas, atstatymas. Tai žmogaus fizinių ir dvasinių jėgų atkūrimo procesas. Pasaulinėje mokslo praktikoje žinoma rekreologijos sąvoka. Tai mokslas apie žmogaus gyvybinių jėgų atkūrimo procesus ir metodus.

Rekreacinės architektūros ištakos ženklios jau antikinėse kultūrose, tačiau kaip atskira specifinė architektūrinės veiklos sritis spartų vystymąsi ji įgavo praeito šimtmečio pirmoje pusėje, o Lietuvoje - prieš trejetą dešimtmečių.

Dabartinė situacija Lietuvos pajūryje leidžia konstatuoti, kad rekreacinė architektūra jau pasiekė brandesnę amžių, bet iki tobulumo, solidumo ir pilnatvės dar toli. Ypač tai juntama geriau susipažinus su rekreacinės architektūros laimėjimais kituose pasaulio regionuose – JAV, Kanadoje, Ispanijoje, Australijoje, Turkijoje [25].

Šio tyrimo objektas – Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacinė architektūra, tad ir pagrindinis darbo tikslas – atlikti Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacinės architektūros analizę, bei nustatyti pagrindines plėtros kryptis ir tendencijas.

Atliekant Lietuvos pajūrio rekreacinės architektūros analizę, taikyti šie pagrindiniai tyrimo metodai:

- ✓ Architektūrinių objektų vertinimo metodika.
- ✓ Mokslinės literatūros analizė.
- ✓ Anketinė ekspertinė apklausa.
- ✓ Architektūriniai apmatavimai.
- ✓ Statistiniai metodai.
- ✓ Objektų vizualinė analizė.
- ✓ Lyginamoji analizė.

Šiuo darbu, atliekant Lietuvos pajūrio rekreacinės architektūros analizę, siekiama išsiaiškinti būdingiausias bruožus architektūriniam vientisumui, dermei išlaikyti. Analizuojama Lietuvos pajūrio žemyninė dalis.

Atlikus Lietuvos pajūrio žemyninės dalies rekreacinės architektūros analizę, galima teigti, kad būtina išlaikyti tradicinės regiono architektūros pobūdį, formas ir dydžius bei formuoti rekreacinių, ir gyvenamųjų vietovių estetinį vaizdą. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad Klaipėdos – Kretingos – Palangos regiono urbanizacijos laipsnis smarkiai auga, reikalingi kompleksiniai mokslo tyrimai, prognozės ir strateginiai veiksmai, kurie pajūryje užtikrintų subalansuotą rekreacijos plėtra.

SUMMARY

Recreation architecture analysis of the Lithuania shore land part

Recreation – lot. *recreatio* – restore, regeneration. It is humans physical and spiritual strength regeneration process. In the world science it is known the notion – recreology. It is humans vitality strength regeneration process and methods.

Recreation architecture beginning is known from the Antique cultures, but like separate architecture activity, it started just in the last century first half, in Lithuania – in the last three decennary.

Nowadays situation in the Lithuania shore allow to state, that the recreation architecture has achieved mature age, but to the perfect, solidness it is very far. It is very tangible looking into the recreation architecture achievements in other countries – USA, Canada, Spain, Australia, Turkey [25].

The objectives of this research are the Recreation architecture analysis of the Lithuania shore land part therefore the main aim of this work is to do Lithuania shore land part recreation and architecture analysis, and also to determine main development directions and tendencies.

Main analysis methods for Lithuania shore recreation architecture analysis:

- ✓ Evaluation method, for architecture objects.
- ✓ Analysis of the science literature.
- ✓ Questionnaire poll.
- ✓ Architecture draft.
- ✓ Statistic methods.
- ✓ Objects visually analysis.
- ✓ Evaluation analysis.

In my work, making Lithuania shore recreation architecture analysis, I am seeking to find the most typical feature of the architecture integrity. I am analyzing Lithuania shore, land part.

LITERATŪRA

1. Architektūra // Lietuvių liaudies menas. T.1. –Vilnius, 1957.
2. Architektūra // Lietuvių liaudies menas. T.2. –Vilnius, 1965.
3. Architektūros istorija. Lietuvos TSR architektūros klausimai, T.VI. Vilnius, 1980.
4. Architektūros istorija. Lietuvos TSR architektūros klausimai, T.VII. Vilnius, 1981.
5. Architektūros istorija. Lietuvos TSR architektūros klausimai, T.IX.. Vilnius, 1988.
6. Architektūros raidos bruožai. Lietuvos TSR architektūros klausimai. Vilnius, 1983.
7. Atienė V., Grecevičius P. Rekreacinės aplinkos architektūros formavimo tendencijos ir problemos Lietuvos pajūrio regione. Urbanistika ir architektūra. 1997. Nr.2.
8. Balčius M. Palangos istorija. Klaipėda, 1999.
9. Baršauskas I., Čerbulėnas K., Jankevičienė A., Minkevičius J., Šešelgis K. Miesto gyvenvietės, visuomeniniai pastatai, ūkiniai ir gamybiniai trobesiai, buvusių dvarų sodybos ir mažoji architektūra // Lietuvių liaudies architektūra. Vilnius, 1968.
10. Bertašiūtė R. Lietuvos sodyba. Vilnius, 2007
11. Bučas J. Kuršių nerijos nacionalinis parkas. Kaunas, 2005.
12. Bučas J. Lietuvos kaimo kraštovaizdžio raida ir istorinės vertybės. Vilnius, 1988.
13. Bučas J., Kraštotvarkos pagrindai. Kaunas: KTU, 1999.
14. Buivydas R. XX a. Architektūra: regionalizmas. Archiforma, 1999/3.
15. Bujauskas V. Sodybinis gyvenamasis namas. Vilnius, 1960.
16. Butkevičius I. Lietuvių valstiečių gyvenvietės ir sodybos. Vilnius, 1971.
17. Butkevičius I. Lietuvos socialistinio kaimo gyvenviečių formavimas. Vilnius, 1980.
18. Čigriejus E. Sodybinis gyvenamasis namas. Vilnius, 1994.
19. Detlefzenas R. Rytų Prūsijos kaimo namai ir medinės bažnyčios. Vilnius, 1995.
20. Gaižutis A. Architektūros ir gamtos dialogas. Archiforma, 1998/3
21. Galaunė P. Lietuvių liaudies menas. Vilnius, 1998.
22. Gimbutas J. Lietuvos kaimo trobesių puošmenys. Vilnius, 1999.
23. Glemža J. Nekilnojamojo kultūros paveldo apsauga ir tvarkymas. Vilnius, 2002.
24. Grecevičius P., Armaitienė A., Junevičienė O. Turizmas. Kaunas, 2002.
25. Grecevičius P. Rekreacinės pajūrio architektūros raidos aspektai. Archiforma.
26. Gyvenviečių architektūra ir raida // Lietuvos TSR architektūros klausimai. T.VI. Vilnius, 1979.
27. Gyvenviečių architektūra ir raida // Lietuvos TSR architektūros klausimai. T.VII. Vilnius, 1981.

28. Kavaliauskas P. Lietuvos pajūrio rekreacinio įsisavinimo problema. Geografijos metraštis. 1989-1990.
29. Kviklys B. Mūsų Lietuva. T. IV. Vilnius, 1991.
30. Lamauskas A., Bučas J., Dringelis L. Kultūrologiniai kraštovaizdžio ir architektūros paveldo tyrimai. Kaunas, 2003.
31. Mačiulis A. Architektūra. Vilnius, 1997.
32. Minkevičius J., Baršauskas J. Kompoziciniai principai ir kompozicinės priemonės lietuvių liaudies architektūroj. Lietuvos TSR architektūros klausimai. Vilnius, 1974.
33. Miškinis A. Lietuvos urbanistika: istorija, dabartis, ateitis. Vilnius, 1991.
34. Miškinis A. Lietuvos urbanistika: problemos ir realijos. Kaunas, 1989.
35. Neimantienė L. Lietuvių liaudies architektūros tradicijos Lietuvos pajūrio ir pamario rekreacinėse įstaigose. Magistro baigiamasis darbas. Klaipėda, 2000.
36. Pajūrio architektūra. Tarp vakar ir rytoj. Archiforma. 2002. Nr. 3.
37. Purvinas M. Būdingi tradicinės architektūros pavyzdžiai Nemuno deltos regioniniame parke. Kaunas, 1999.
38. Purvinas M., Purvinienė M. Mažosios Lietuvos kaimų ypatybės. Statyba ir architektūra. 1999. Nr.1.
39. Stauskas V. Architektas kraštovaizdyje: svečias ar organizatorius?. Archiforma. 1998, Nr. 3.
40. Stauskas V. Pajūrio kraštovarkos politika: kryptinga sistema ar dar ne?. Archiforma.
41. Stauskis G., Paliukas C. Aplinka visiems. Vilnius, 1995.
42. Studentų mokslinių darbų rašymo metodiniai patarimai. Klaipėdos universitetas, 2003.
43. Palaima J. Harmonija architektūroje. Proporcijos ir mastelis. Vilnius, 2006
44. Šešelgis K., Baršauskas J., Čerbulėnas K., Kleinas M. Kaimo gyvenvietės ir gyvenamieji namai // Lietuvių liaudies architektūra. Vilnius, 1965.
45. Tujytė J. Rekreacinė architektūra Lietuvos kurortuose (1940-1990). Daktaro disertacijos santrauka. VDU, 2002.
46. Vakarų Lietuva 2020. Klaipėdos apskrities bendrasis planas. Klaipėda, 2001.
47. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba. www.vstt.lt.
48. Vyšniauskaitė A. Lietuvio namai. Vilnius, 1999.

PRIEDAI